

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV,
Jazykového odboru
Matice slovenskej
a Ústrednej jazykovej rady
Ministerstva kultúry SR*

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Ladislav Bartko, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Ján Kačala, Ivan Masár, Sibyla Mislovičová, Jozef Mlacek, Šlavomír Ondrejovič, Jozef Pavlovič, Mária Pišárčiková, Matej Považaj, Mária Šimková, Iveta Vančová, Marta Zamborová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

KAČALA, Ján: Štúrov koncept tvorivosti slovenčiny	129
RAKŠÁNYIOVÁ, Jana: Holandské slová v slovenčine	139
KOPÁSKOVÁ, Ivana: Niektoré typy živých osobných mien v Krásne nad Kysucou	147

Z HISTORICKEJ LEXIKY

KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (3)	152
---	-----

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

MAJTÁN, Milan: Slovenské priezviská <i>Lovich, Lovíšek</i> a <i>Loviška</i>	161
---	-----

ROZLIČNOSTI

Spojovník v hudobnej terminológii. K. Pekaríková	164
<i>V Boleráze, nie v Bolerázi</i> . J. Maculák	166

SPRÁVY A POSUDKY

Prezentácia slovníkových diel z kuchyne najvýznamnejších lexikografických pracovísk Slovenska. K. Gajdošová	168
Nezabúdajme na súvislosti! I. Masár .	172
Dobrá pomôcka pre študentov slovenčiny aj pedagógov. N. Janočková...	175
<i>Čhavore hin amaro bacht</i> (Deti sú naša budúcnosť) – slovenčina pre rómske deti. J. Hladký	178

SPYTOVALI STE SA

O názve nového druhu obilniny. I. Vančová	181
<i>Rozplňovať</i> . S. Duchková	182

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

<i>Vďaka, zásluhou – vinou</i> . S. Duchková	183
<i>Kvôli – pre</i> . S. Duchková	184
<i>Panské huncútstvo</i> . S. Duchková	185
<i>Taký dobrý – tak príjemne</i> . S. Duchková	186
Význam a používanie prídavného mena <i>významný</i> . S. Duchková	186
<i>Nejsť či neísť?</i> K. Kálmánová	187
<i>Celozrnný chlieb</i> . I. Vančová	188

PREČÍTALI SME SI

Je to ešte stále slovenčina? O. Macko	189
Pozvánka na celoslovenské stretnutie jazykovedcov	192

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, Jazykovedného odboru Matice slovenskej a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva kultúry SR. Ročník 41, 2007, č. 3. Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 144,- Sk, jednotlivé čísla 24,- Sk. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Registračné číslo 7050. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany. © Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave © Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine Vytlačil: Tlačiareň BEN&M, Míriam Uličná, Turčianske Teplice 2007 Cena 24.- Sk

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV,
Jazykového odboru Matice slovenskej
a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva
kultúry SR*

HLAVNÝ REDAKTOR

PaedDr. Matej Považaj, CSc.

VÝKONNÁ REDAKTORKA

PhDr. Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc., prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc., prof. PhDr. Ján Findra, DrSc., prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., PhDr. Ivan Masár, PhDr. Sibyla Mislovičová, prof. PhDr. Jozef Mlacek, CSc., doc. PhDr. Slavomír Ondrejovič, CSc., doc. PhDr. Jozef Pavlovič, CSc., PhDr. Mária Pisárčiková, PaedDr. Matej Považaj, CSc., PhDr. Mária Šimková, Mgr. Iveta Vančová, Mgr. Marta Zamborová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

Štúrov koncept tvorivosti slovenčiny

JÁN KAČALA

Štúrovo jazykovedné a filozofické vzdelanie, ako aj jeho osobnostné vlastnosti dávali dobré predpoklady na to, aby ešte v pomerne mladom veku spoľahlivo zvládol aj svoj najväčší životný krok – sformovať a uzákoniť nový slovenský spisovný jazyk na stredoslovenskom základe, skoncipovať kodifikačný spis o novom spisovnom jazyku a tento spisovný jazyk preniesť do každodenného života slovenskej spoločnosti. Medzi spomínané osobnostné vlastnosti zaradíme aj Štúrovo nadanie získať si oddaných spolupracovníkov a schopnosť presvedčiť rozhodujúci okruh ľudí o správnosti a potrebnosti daného závažného kroku pre slovenskú spoločnosť a napokon aj schopnosť tento krok organizačne dôkladne pripraviť. Tieto Štúrove prednosti sa vhodne spájali s hĺbkou jeho jazykovedného a filozofického, ale aj všeobecného vzdelania, s presvedčivosťou používaných argumentov a s celkovou osobnou kultúrou, ktorou – ako o tom svedčia jeho pamätníci – pôsobil v každodennom živote, ako aj vo vedeckej práci.

Tematika Štúrovej a štúrovskej filozofie je nielen veľmi široká, ale doteraz bola už predmetom odbornej pozornosti mnohých bádateľov: keď vezmeme do úvahy aspoň závažnejšie monografické práce, treba spomenúť už prvého Štúrovho životopisca Jozefa Miloslava Hurbana, ďalej Samuela Štefana Osuského a jeho trojzväzkové dielo *Filozofia štúrovcov* z rokov 1926

– 1932, D. Čiževského a jeho nemecky písanú prácu o Štúrovej filozofii života z roku 1938 (slovenský preklad vyšiel roku 1941) a Eleny Várossovú a jej monografiu *Slovenské obrodenecké myslenie – Jeho zdroje a základné idey z roku 1963*. Štúrovej a štúrovskej filozofii je venovaných aj veľmi veľa časopiseckých a zborníkových štúdií (z novších prác odkazujeme aspoň na zborník štúdií *Ludovít Štúr v súradniciach minulosti a prítomnosti*, ktorý vydala Matica slovenská roku 1997).

Aj v Štúrových hlavných jazykovedných spisoch – v sústavnej gramatike *Nauka reči slovenskej* a v rozprave *Nárečja slovenskuo alebo potreba písanija v tomto nárečí* – osobitný rozmer predstavuje autorov filozofický prístup ku skúmaným javom jazyka. Zdroje takéhoto prístupu treba hľadať nielen v celkovej vtedajšej atmosfére, v ktorej vysoký stupeň rozvoja dosiahla nemecká klasická filozofia a nemecká historickoporovnávacía jazykoveda, ale aj v osobných danostiach samého Ludovíta Štúra, ktorý prejavoval živý záujem o diela nemeckých filozofov, najmä J. G. Herdera a G. W. F. Hegela, už pred svojím odchodom na štúdiá v Nemecku (bližšie o tom pozri v monografii Jána Hučka *Život a dielo Ludovíta Štúra*, 1988, s. 70). Štúrov záujem o filozofické otázky sa prejavoval aj tým, že študoval aj domácu filozofickú literatúru; ako pripomína Ján Hučko v štúdiu o Štúrovej filozofii života (1997, s. 257), Ludovít Štúr sa ešte pred štúdiom Herderových filozofických spisov oboznámil s textom slovenského osvietenca O. Plachého o znášanlivosti, uverejneným už v polovici 80. rokov 18. storočia, t. j. ešte pred Veľkou francúzskou revolúciou.

Štúrove filozofické sklony sa v jeho jazykovedných prácach prejavovali nielen vo veľmi prirodzenom a priam majstrovskom narábaní s filozofickými kategóriami typu celok a časti a ich vzájomné vzťahy, relácia všeobecné, osobitné a jednotlivé, jednota a rozmanitosť javov, centrum a periféria v rozložení javov, harmónia a protikladnosť vecí, duch a predmetnosť, duch a hmota a podobnými, ale aj v autorovom záujme o všeobecnojazykovedné otázky, v ich častom otváraní a podávaní ich riešenia.

Medzi Štúrove záujmy tohto typu v jeho jazykovedných spisoch rátame aj jeho prístup ku konceptu tvorivosti jazyka, tak ako ho prejavil najmä vo svojom základnom jazykovednom diele – *Nauke reči slovenskej* z roku 1846. Pri opätovnom pozornom štúdiu tohto Štúrovho spisu možno spozorovať, že s týmto konceptom vo svojom diele pracuje nielen v úvodných teoretických

statiach, ale často sa k nemu vracia aj v materiálových častiach diela, že mu dáva svojskú viacrozmernú náplň a že v Nauce reči slovenskej okrem vlastného gramatického opisu nového spisovného jazyka predkladá aj svojrázny koncept tvorivosti jazyka vo všeobecnosti a slovenčiny osobitne. V našom príspevku si tento Štúrov koncept všimneme podrobnejšie, ukážeme jeho konkrétnu významovú náplň a zhodnotíme ho v širšom kontexte rozoberaného Štúrovho jazykovedného diela aj Štúrovho kodifikátorského činu.

Najprv sa žiada povedať, že koncept tvorivosti jazyka má u Ľudovíta Štúra viaceré dimenzie a že vo svojej Nauce reči slovenskej tvorivosť jazyka predstavuje v niekoľkých rovinách. 1. Tvorivosť chápe predovšetkým ako všeobecný znak jazyka (a osobitne slovanského jazyka), ktorý sa okrem iného vyznačuje aj tým, že je vo vzťahu k mimojazykovej skutočnosti autonómny čo do výberu stváňovaných predmetov a javov, ako aj ich rozmanitých dimenzií (napríklad zachytávania dimenzie veľkosti či malosti predmetov a javov) a čo do spôsobov ich stváňovania. 2. Samu tvorivosť vidí najmä v bohatosti, rozvitosti a rozmanitosti slovenského jazyka a tú pokladá za bezprostredný prejav bohatosti, duchovnej obdarovanosti a tvorivosti slovenského národa. 3. V rámci tejto témy Ľudovít Štúr rieši a nachádza aj odpoveď na otázku, kde treba hľadať príčinu vzniku nárečí v istom národe, prípadne v jeho jazyku. Hlavnou príčinou podľa neho aj tu je bohatosť a živosť ducha národa, ktorý neprestajne reč dotvára a zdokonaľuje. 4. Výber stredoslovenských nárečí za spisovný jazyk Slovákov podmienilo aj ich centrálné postavenie v rámci slovenského jazykového územia a tento faktor zasa súvisí s centrálnym postavením slovenčiny medzi slovanskými jazykmi. Ľudovít Štúr pri tejto úvahe kladie dôraz na centrum a jeho vlastnosti, jeho zachovanosť a ďalšiu rozvojaschopnosť, ale vníma ho iba ako pevne zviazané s ostatnými, okrajovými časťami celku a na pozadí týchto okrajových častí. 5. Tvorivosťou slovenčiny rozumie aj dokonalú systémovú usporiadanosť nového slovenského spisovného jazyka ako východisko na spoľahlivé plnenie nových a závažných spoločenských úloh. 6. Štúrov koncept tvorivosti slovenčiny zahŕňa aj bohatú slovotvorbu, tak ako sa prejavuje v cyklickom tvorení slov predovšetkým medzi plnovýznamovými slovnými druhmi. 7. Jedným z najvýraznejších znakov tvorivosti sú Ľudovítovi Štúrovi gramatické kategórie ako svojské jazykové obrazy skutočnosti. Starostlivo skúma podstatu gramatických kategórií a ich osobitý

vzt'ah k odrážanej skutočnosti; svoje pozorovania v Nauke reči slovenskej ilustruje najmä na gramatickej kategórii rodu a čísla. 8. Za vlastný jazykový fenomén pokladá aj „dobrozvučnosť“ či „milohlasnosť“ alebo „malbu“ našej reči, ktorá je výsledkom jemného výberu a usporiadania hlások v slove z hľadiska ich počtu aj kvality a tým jazykový prejav v slovenčine pôsobí na zmysly človeka esteticky.

Z týchto pozorovaní vyplýva aj Štúrovo poslanstvo pre jazykovedu: treba vedecky poznávať jazyk v jeho rozmanitosti a úplnosti, nie na základe mŕtvych a často skresľujúcich či priam nepravdivých, z príručky do príručky mechanicky prepisovaných poučiek gramatikov. Do ostrého protikladu pritom stavia gramatika ako jednotlivca, ktorý sám nemôže vystihnúť reč ako celok, a ducha celého národa, ktorý je skutočným tvorcom reči, a to po mnohé vky.

V ďalšej časti príspevku si uvedené prípady tvorivosti všimneme podrobnejšie, budeme ich ilustrovať Štúrovými citátmi, aby sme si okrem iného mohli pripomenúť sviežosť a originálnosť Štúrovho prístupu ku skúmaným javom v jeho pôvodných formuláciách, a príkladmi rozoberanými v jeho diele a zhodnotíme mieru závažnosti jednotlivých uvedených prípadov v celkovom Štúrovom koncepte tvorivosti.

1. V súvisi s vymedzením reči ako zvukového fenoménu, ktorým sa vyjadrujú najrozmanitejšie ľudské predstavy vyvolané v tomto duchu predmetmi vonkajšieho sveta, autor Nauky reči slovenskej pripomína, že v reči ako celku nachodia svoj obraz nielen konkrétne predmety vonkajšieho sveta, ale aj nehmotné či abstraktné javy ako výsledky práce ľudského ducha: „Ňevirážajú sa ale v reči predmeti len hmotnje (materialis), lež aj samje pociti a pomisli ducha, ktorje žjadnej rovne na svet'e hmotnom ňemajú a tje to s predošlimi spojenje skladajú reč celú“ (Nauka reči slovenskej, s. 2). Na inom mieste svojej práce (Nauka, s. 42) napríklad v súvisi s veľkosťou a malosťou predmetov a ich jazykovým spracovaním píše, že ľudská obrazotvornosť nám umožňuje predmety tak zväčšiť alebo zmenšiť, že ich veľkosť či malosť nezodpovedá skutočnostným rozmerom týchto predmetov; „ale reč zvetšuje ich i zmenšuje na predrečení spuosob, bo ona je vítvor ducha, ktorí slobodu uživa a predstaveňja svoje na rozliční spuosob zmjeňať muože.“

2. Osobitným rozmerom sa v tomto ohľade vyznačuje slovanský duch; jeho „veliká bohatosť, pochoplivosť a živosť... medzi národami sotvá rovne

má“ (Nauka, s. 26). Práve tieto vlastnosti slovanského ducha spôsobili aj bohatstvo kmeňov, t. j. „kmeňovitost“ slovanského národa, a veľkú nárečovú členitosť slovanského jazyka, ktorá bezprostredne dokazuje „túto na d'iv veľkú tvorivosť“ (tamže). Podľa Ľudovíta Štúra „Reč Slovanskú bez nárečí si misljet' nemožno, ako aňi národ Slovanskí bez kmenou, v ktorých sú zas druhje národi tak rečeno ukritje, a predca pri všetkom tom tvoria oni len národ jeden“ (Nauka, s. 6).

Ľudovít Štúr hovorí o slovanskej reči „ako vítvore najvetšom národa nášho z časou keď ešte jeho duch bou ňeuvedomení“ (Nauka, s. 5). Vyhlasuje, že „ňerozluční je duch Slovanskí od reči našej a to takej akú ju máme, preto aj k reči našej tak ako je rozvitej a rozmaňitej sa priznať, ňje ju kaličiť a sebevolno oškľávať, ale s ňou na svet vistúpiť, vo vítvorach našich duchovních ju ešte ďalej rozviť a uznaňja jej nadobudnúť a takú ju ako je na počuduvaňja sveta vistaviť máme, i ak život náš dobre rozumjeme i vistaviť musíme!“ (Nauka, s. 6 – 7)

Na tomto mieste sa nám žiada zaujať stanovisko k citovanému Štúrovmu prechváleniu slovanského národa a slovanskej reči a niekedy aj k zľahčujúcemu súdu o iných národoch a rečiach. Nazdávame sa, že so zreteľom na Štúrovo hlboké humanistické presvedčenie, v zmysle ktorého hodnotil ako vyššiu kategóriu ľudstvo, nie jednotlivý národ, nemožno tieto súdy hodnotiť ako nepriateľské vo vzťahu k iným národom. Okrem romantizujúceho postoja k vlastnému národu, slovenskému aj slovanskému, treba tieto výroky interpretovať predovšetkým v národnobuditeľskej rovine: aj nimi Ľudovít Štúr chcel svojmu národu, ťažko skúšanému a zanedbanému, dodať vnútornú silu prežiť všetku nepriazeň a vlastnými obnovenými silami si pripraviť prajnejšie časy.

3. Ľudovít Štúr vo svojom základnom jazykovednom diele značnú pozornosť venuje veľkej nárečovej rozčlenenosti slovanského jazyka. Na základe porovnania s inými etnikami zisťuje, že bohatú nárečovú rozmanitosť nemožno mechanicky odvodzovať od početného sťahovania a premiestňovania sa národa z miesta na miesto, rovnako ako ani od veľkosti priestoru, ktorý zaberá, prípadne na ktorom tento národ sídli. A tak ako „hlavňja príčina povstaňja nárečí u národa“ sa mu opätovne javí „bohatosť, veľiká obdarenosť, spružnosť a živosť ducha národa, ktorí sa s prvotnou rečou ňespokojuje ale ju vždi ďalej tvorí a pri každej zadanej príležitosti viplňuje

a obohacuje“ (Nauka, s. 4). V tomto zistení vidíme praktické potvrdenie pevnej zviazanosti jazyka s myslením a so spoločnosťou a jeho dejinnými osudmi z jednej strany, ako aj neprestajného vývinu jazyka v súvisi s vývinom daného spoločenstva z druhej strany.

Ak Štúrov „duch národa sa s prvotnou rečou neuspokojuje, ale ju vždy ďalej tvorí a pri každej zadanej príležitosti vyplňuje a obohacuje“, je to veľmi výstižné potvrdenie toho, že Ľudovít Štúr si bol dobre vedomý tej pravdy, podľa ktorej reč žije iba vďaka tomu, že človek ako tvorca a nositeľ reči ju svojím každodenným používaním prispôsobuje novým potrebám a podmienkam a tým do nej zároveň zasahuje, neprestajne ju zdokonaľuje a zvedľaduje. Ako ďaleko už pred vyše pol druha storočím predbehol súčasných jazykových liberálov, ktorí tvrdia, že jazyk môže žiť bez ľudského zasahovania, že si pomôže sám!

4. Ľudovít Štúr pri svojom kodifikačnom kroku vychádza z centrálnych slovenských nárečí, ktoré vykresľuje ako najčistejšie a najpeknejšie slovenské, ale aj ako najpravdivejšie a najpôvodnejšie slovenské. Na druhej strane stredoslovenské nárečia vedno s okrajovými západnými a východnými slovenskými nárečiami utvárajú jeden a jednotný slovenský jazyk, ktorý sa ako celok odlišuje od ostatných slovanských jazykov. V Štúrovej formulácii: „na celom Slovensku je len jedno skutočnuo nárečja, lež po rozličných krajinách rozlične popremjeňanuo a pozohibuvanuo“ (Nauka, s. IX). Centrálnosť stredoslovenských nárečí je relevantná aj z celoslovanského pohľadu, keďže slovenčine patrí z hľadiska zemepisnej polohy, ako aj vlastnej jazykovej stavby medzi slovanskými jazykmi ústredné miesto a podľa Ľudovíta Štúra slovenčina „môže sa predstaviť ako kľbko, z ktorého ňitki na všetkje druhje strani nášho národa sa rozľahujú. Preto nárečja naše je ku všetkým tak blízko a jako prjechod od jedneho rodu nárečí k druhjemu“ (Nauka, s. 7).

Tak ako slovenčina predstavuje stred slovanských rečí, rovnako aj slovenská reč je akýmsi koncentrátom ostatných jazykov: „Čo sa po inšich rečach len rozhodenuo nachodľí, to je všetko skopenuo v reči rečí, v jaziku Slovanskom“ (Nauka, s. 5). Presvedčivým dokladom živosti a čerstvosti slovenského národa podľa Ľudovíta Štúra je zasa najmä „nekoňečne bohatá, svježa, najrozmaňtejšja národňja poesja, ktorá je ako more všetkých druhích poesii, do ktorjeho sa poesja vichodňja, klassická, romantická len ako potuočki vljevajú a tam v jeden prúd ľicho a vážne ale pri tom velikán-

ski ťekúci spájajú, z ktorého večnjeho šumu muože sa vipočúvať harmonia sveta“ (Nauka, s. 4).

5. Pokiaľ ide o systémové usporiadanie nového spisovného jazyka, jeho ústrojnosť, Ľudovít Štúr od gramatikov predovšetkým požaduje, aby poznávali opravdivé zákony reči, a od takých, čo nie sú jej opravdivými zákonmi, radí reč „odopnúť a rozmaňitú tvorivosť reči našej i opravdivje zákoni, ktorích sa ona drží, úplne poznať a viskusovať“ (Nauka, s. 18). Keď sa Slováci mali vydať na cestu samostatnej spisovnej slovenskej reči, museli sa rozhodnúť za „celkom pravdivú a puovodnú Slovenčinu“ (Nauka, s. 9), ktorá je „prekrásne ustrojená, je lahkotvorivá, v tvorivosťi rozmaňitá a v zvukach jadrná“ (Nauka, s. XI).

Ľudovítovi Štúrovi osobitne ležalo na srdci, aby nová spisovná slovenčina spĺňala požiadavky jednotnosti, systémovosti, pravidelnosti, vyváženosti a kompatibilnosti prvkov, a varoval pred takým spôsobom zostavenia spisovného jazyka, pri ktorom by sa nevychádzalo z jednotného základu v podobe stredoslovenských nárečí, lež by sa z viacerých slovenských nárečí všelijaké formy podľa nevedeckých kritérií povyberali a „do jednej reči splátať chceli, bo bi tak sme ňestvorili nič pravdivjeho a skutočnjeho, ale bi sme len mali strakaťinu, ktorá bi aňi svojich pevních zákonou aňi istjeho rázu (charakter) ňemala“ (Nauka, s. 9). Takýto stav by mohol vyústiť do jazykovej ľubovôle, takže by si každý spisovateľ vyjadrovacie prostriedky v spisovnom jazyku vyberal svojvoľne a to by viedlo k „dlhšej motaňiňe“, ktorá by vec slovenčiny len poškodila. Preto sa aj vo svojej gramatike zacieľil na to, aby bola založená „na vispituvaňi a visvetleňi vnútornjeho stroja a rjadu reči našej, ktorí peknou svojou zložitost'ou ducha zabáva, a ktorjeho poznaňja k hlbšjemu reči našej poznaňu privodzujee“ (Nauka, s. XI).

„Ústrojnosť a organizmus reči slovenskej“ Ľudovít Štúr bránil aj v rovnomennom polemickom spise uverejnenom v 39. a 40. čísle Orla Tatránskeho roku 1846; týmto spisom reagoval na Kollárom zostavený zborník *Hlasové o potrebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky* vydaný v Prahe roku 1846. Vo svojom článku okrem iného vyslovuje presvedčenie, že „jediným zákonom v reči musí byť stroj a organizmus reči“ (citované podľa vydania Ľudovít Štúr, *Slovenčina naša*, 1957, s. 144). Po prvý raz sa sústavnejšie o tejto téme bol vyslovil už rok predtým v texte *Hlas k roďákam*, uverejnenom rovnako v Orle Tatránskom; tu o systémovom uspo-

riadaní spisovnej slovenčiny a o potrebe rešpektovať ho píše: „Čisté naše nárečie slovenské je jeden zaokrúhlený celok, ktorý má zvláštny stroj, v ktorom všetko jedno k druhému dobre pristáva a každý i najmenší riad s druhým v tuhom je spojení, podoby teda tohto nárečia s druhými zameňovať bolo by toľko, jako tento samorastlý, k sebe náležite pristávajúci celok kaziť a hubiť, stroj tento v tomto zložení tak, jako treba, sa pohybujúci, rozopínať a pohybovaní jeho náležitému zápreky klásť, život teda organický zastavovať a prekážať“ (Slovenčina naša, s. 18).

6. V početných Štúrových formuláciách tvorivosť slovenčiny značí bohatstvo slovotvorných postupov a prostriedkov; takéto chápanie tvorivosti naznačuje, že aj pri koncipovaní tvorivosti Ľudovít Štúr uplatňuje princíp dialektického vzťahu všeobecného a jednotlivého, to značí, že tvorivosť jazyka vo všeobecnosti sa prejavuje aj v schopnosti bohato tvoriť nové slová ako v jednotlivom. Tento jednotlivostný rozmer vidno napríklad z takéhoto citátu zo Štúrovho diela: „Lebo čo to za tvorivosť v reči Slovanskej, keď ona najprú od koreňa samostatnje i prídavnje mená, a vedno s tímíto slovesá odvodzuje, z natvoreních samostatních i prídavních mjen novje slovesá tvorí, tíchto pochopi rozmaňito rozširuje, zúžúje, zveličuje, zmenšuje a všadě všetkjemu vlastnje formi dáva?“ (Nauka, s. 26).

V súvisе s bohato rozvinutou slovotvorbou v slovanskom jazyku vyzdvihuje jestvovanie veľkého počtu prídavných mien: „... ale němáš žjadneho samostatnjeho mena, z ktorjeho bi sa prídavnuo spravíť ňedalo, skadjal ako každí lahko uvidí veľká sila prídavních mjen povstať musí“ (Nauka, s. 45). Tento veľký počet prídavných mien umožňuje nielen vyslovovať vzťah k pôvodnému podstatnému menu, lež aj v spojení s príslušnými podstatnými menami zreteľne vyjadrovať ich špecifický príznak.

7. Spomedzi gramatických kategórií, ktoré rozoberá ako veľmi svojský jazykový obraz skutočnosti, osobitnú pozornosť venuje konštituovaniu kategórie rodu pri podstatných menách. Rod označuje ako pohlavie a – „ako v prírode tak i v reči“ (Nauka, s. 115) – člení ho na dvojce: na mužské a ženské. Slová, ktoré nepatria ani do jednej z týchto skupín, „ňemajú nijakuo pohlavja. Omilom sa ňijakuo pohlavja za osobitnuo pokladá, bo je vlastně len odopreňja slovu dajedneho z hore viššje priveděních pohlaví“ (tamže). Vrávi, že sa môže zdať čudné, prečo slová, ktoré v skutočnosti ani na jed-

no pohlavie neukazujú, v reči často patria k daktorému z dvoch pohlaví. Ľudovít Štúr pripúšťa, že pohlavie v reči by malo prináležať iba slovám označujúcim bytosť, ktoré majú pohlavie aj v skutočnosti. Vysvetlenie vidí v „poesii reči“: „ale že reč aj inším predmetom v prírode bez pohlavja stojacím toto dáva, je to jej poesia alebo vlastne poesia toho, odkiaľ ona pošla, t. j. ducha národa“ (Nauka, s. 115). Tu „poesia“ je iba iný výraz na označenie tvorivosti.

Ľudovít Štúr pozoruje isté tendencie pri konštituovaní sa gramatického rodu v rámci podstatných mien, všima si napríklad, že ovocné stromy alebo „bilini, ktorje rod'ja“ (Nauka, s. 116) sú ženského rodu, rovnako ako aj „matka všetkjeho zem“ (tamže), kým plody, napríklad jablko, zlato, striebro, majú stredný rod tak ako dieťa. Uvedomuje si, že určovanie gramatického rodu pri podstatných menách v našich jazykoch je veľmi starobylé a z hľadiska dnešného diferencovaného výsledného stavu už ťažko racionálne vysvetliteľné: „No kdože sa do prvotneho názoru zamorí a kdo visvetlí tajomní z vazok, v akom boli prví hovorníci s prírodou a so svetom?“ (tamže). Je presvedčený, že podľa pravidiel gramatikárov sa ešte nikto nenaučil rod v istej reči, a preto sa v otázke gramatického rodu vzdáva formulovania všeobecných pravidiel a rod ponecháva na zachytenie v slovníku.

Všima si aj rozdiely jestvujúce v gramatickom rode medzi slovenčinou a nemčinou a svoju úvahu uzatvára zovšeobecnením: „Druhí názor na svet v národe spraví celkom inakšie určēja slov podľa pohlavja; vo všeobecnom sa ale reči predca zrovnávajú“ (Nauka, s. 117).

Celkove môžeme Štúrovu koncepciu gramatických kategórií v súlade s poznaním jazykovednej slovakistiky za ostatné polstoročie (viaceré zásadné štúdie tejto tematike venoval Vincent Blanár; porovnaj najmä jeho práce z rokov 1957, 1993, 1997) hodnotiť ako originálnu a podnes inšpiratívnu. Štúrovmu spracovaniu gramatických kategórií slovenského slovesa sme venovali osobitnú štúdiu roku 1997 (porov. Kačala, 1997).

8. Ľudovít Štúr na viacerých miestach svojho kodifikačného diela ako vlastný jazykový útvar vyzdvihuje aj zvukové kvality novej spisovnej reči Slovákov. Označuje ich termínmi *dobrohlasnosť*, *milohlasnosť*, *plnozvučnosť* či *malba*. Tieto termíny Ľudovít Štúr vo svojom texte zvyčajne používa bez definície a podľa kontextu ich napĺňa rozličným obsahom, nie raz

vyznievajúcim subjektívne. Tak ako iné podobné autorove formulácie, aj takéto charakteristiky slovenského a slovanského jazyka zjavne sledovali predovšetkým národnobuditeľské ciele.

Na záver môžeme zhrnújúco konštatovať, že koncept tvorivosti slovenčiny má v Štúrovom hlavnom jazykovednom diele významné miesto. Opiera sa jednak o poznávací jazykovedný a filozofický rozmer Štúrovho diela a jednak o úsilie dodať svojmu národu duševné sily, ktoré mu pomôžu hľadať nové cesty jeho civilizačného a kultúrneho rozvoja pomocou vlastného spisovného jazyka a upevnia jeho sebavedomie a odhodlanosť zápasit' s nepriazňou a zároveň mu pomôžu pripravovať sebe aj novým generáciám národa slobodný a slušný život.

Aj rozoberaným konceptom tvorivosti sa Štúrova *Nauka reči slovenskej* stala originálnym, sviežim a stále inšpiratívnym jazykovedným dielom, ktoré v celých našich národných dejinách zohralo jedinečnú a neopakovateľnú úlohu.

LITERATÚRA

BLANÁR, Vincent: Jazykovedné dielo Ľudovíta Štúra. In: Ľudovít Štúr, *Slovenčina naša*. Ed. J. Ambruš. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1957, s. 383 – 397.

BLANÁR, Vincent: Jazykovedné dielo Ľudovíta Štúra v slovenskom a slovanskom aspekte. *Slavica Slovaca*, 1993, roč. 28, č. 1, s. 4 – 14.

BLANÁR, Vincent: Jazykovedné dielo Ľudovíta Štúra v slovanskom kontexte. In: Ľudovít Štúr v súradniciach minulosti a súčasnosti. Red. I. Sedlák. Martin: Matica slovenská 1997, s. 235 – 241.

HUČKO, Ján: Život a dielo Ľudovíta Štúra. 2., doplnené vyd. Martin: Osveta 1988. 256 s. + 4 s. farebných príloh.

HUČKO, Ján: Štúrova filozofia života. In: Ľudovít Štúr v súradniciach minulosti a súčasnosti. Red. I. Sedlák. Martin: Matica slovenská 1997, s. 257 – 266.

KAČALA, Ján: Systémový princíp v jazykovednom diele Ľudovíta Štúra. In: Ľudovít Štúr v súradniciach minulosti a súčasnosti. Red. I. Sedlák. Martin: Matica slovenská 1997, s. 242 – 249.

ŠTÚR, Ľudovít: *Nauka reči slovenskej*. V Prešporku 1846. Nákladom Tatrína č. 1. 216 s.

ŠTÚR, Ľudovít: Hlas k rodákum. In: *Slovenčina naša*. Ed. J. Ambruš. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1957, s. 11 – 23.

ŠTÚR, Ľudovít: Ústrojnosť a organizmus reči slovenskej. In: *Slovenčina naša*. Ed. J. Ambruš. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1957, s. 133 – 145.

JANA RAKŠÁNYIOVÁ

Prvý pokus označiť vyše tridsať slov, ktoré majú holandský pôvod a sú súčasťou slovenskej lexiky, si kladie za cieľ skôr ilustratívne poukázať na cirkuláciu výrazov z jazykov extrovertných spoločností. Bludní Holanďania obišli skoro celý svet a spolu s nimi putovali aj slová, ktoré sa udomácnili od Európy cez Rusko, Japonsko, Indonéziu, južnú Afriku, až po Severnú Ameriku, Karibik a Surinam. Nie vždy šlo o priamočiare preberanie, slová sa posúvali okľukami cez mnohoraké kanály, cez viaceré krajiny, a teda aj cez viacero jazykov.

V skúmaní problému sme narazili na rozdiely v uvádzaní pôvodu slov a nemohli sme sa ešte oprieť o pripravovaný Stručný etymologický slovník slovenčiny. Domnievame sa však, že aj pri nejednotnosti čo do uvádzania pôvodu sme dôkazy o súvislostiach s holandčinou našli v spoľahlivých holandských a nemeckých sekundárnych prameňoch. Nasledujúce zistenia ponúkame ako málo známe príklady medzijazykových a sociokultúrnych vzťahov.

„Export“ holandských výrazov do iných jazykov

Na pozadí slovných výpožičiek z holandčiny stoja väčšinou zaujímavé príbehy, ktoré sa udiali v minulosti v európskych aj v ďalekých exotických krajinách. Holandčinu do ostatnej Európy vyvážali tieto migračné vlny:

- od 12. storočia holandskí, flámski a frízski sedliaci, ktorí sa usádzali v severnom Nemecku, kde sa uskutočnilo ešte niekoľko fáz hospodárskej a kultúrnej imigrácie (napr. aj kalvínov); v oblasti Hamburgu a Brém vysúšali a zúrodňovali močariská;

- v 16. storočí sa holandskí a frízski záhradníci usadili na dánskom ostrove Amager pri Kodani a doklady potvrdzujú, že až do r. 1811 sa tam hovorilo po holandsky;

- v 16. a 17. storočí prišli až do Sliezska a Pruska;

- v 18. storočí vzniklo v okolí Varšavy 37 dedínok so spoločným názvom *Holendry (Hollandery)*, kde až do 18. storočia kolonisti pestovali svoju reč, protestantskú vieru a holandské školstvo;

– v 18. storočí kolonisti šírili protestantizmus (reformovaná cirkev sa nachádza aj u nás a v Maďarsku).

Domnievame sa, že prítomnosť Holanďanov v okolitých krajinách sa sekundárne mohla odraziť aj na preberaní slov do slovenčiny.

Etymologické otázky

Historická rekonštrukcia pôvodu a preberania slov je náročná úloha a nedá sa uskutočniť len na lingvistickej rovine. Vplyv mimojazykových faktorov na migráciu prvkov holandskej slovnej zásoby je veľmi silný. V prípade svetobežníkov a extrovertných Holanďanov boli kontakty s inými societami a cudzími jazykmi veľmi živé: aktívni obchodníci, kupci, finančníci, moreplavci, kolonisti aj kolonizátori, ale aj šíritelia inovatívnych technológií exportovali o. i. aj výrazové prostriedky do iných jazykov (nemčiny, angličtiny, francúzštiny, ruštiny). Cez ne sa holandské výrazy dostávali sekundárne ďalej do jazykov spoločnstiev, ktoré nemali s Holanďanmi priamy kontakt (napríklad aj do slovenčiny).

Len hláskoslovné a významové zákonitosti neodkazujú vždy spoľahlivo na prvotný pôvod slova výlučne v jednom jazyku. Slová putujú, preto pri mnohých lexémach možno o primárnom pôvode diskutovať a v názoroch sa rozchádzajú aj etymológovia a lexikografi. Púť nielen cez viaceré jazyky, ale aj v rôznych historických obdobiach zastrie niekedy oblasť pôvodu, na čo existujú dôkazy aj pri výpožičkách z holandčiny. Tam, kde slovenské slovníky cudzích slov uvádzajú stručné údaje o pôvode slovných základov, koreňov slov, naznačujú pôvod ako pomocný údaj. Ich cieľom je však výklad významu a nemajú ambíciu nahrádzať etymologický slovník, ktorý vznikol až neskôr.

Migrácia slov, jazykové kontakty a fázy preberania sú komplexnejší problém a práve na príklade holandčiny nachádzame viacero príkladov, ako slová migrovali. Domnienka, že *manekýn* alebo *bulvár* pochádzajú z francúzštiny, sa hlbším etymologickým skúmaním ukáže ako omyl. Francúzština si výrazy *mannequin* a *boulevard* vytvorila podľa dostupnej odbornej literatúry z holandského *mannetje* (v stredovekej holandčine *mannekijn*) a *bolwerk* (v staršej podobe *bolwerc*).

V súčasných germánskych, románskych a slovanských jazykoch sa mnohým prevzatým slovám pripisuje pôvod v angličtine. Ako sme už spomenuli, Holanďania veľmi agilne osídľovali Ameriku, svojím jazykom a nárečiami

ovplyvnili angličtinu a mnohé výrazy prichádzali späť do Európy už ako kvázi anglické. Napríklad slovo **brandy** sa považuje za pôvodne anglické, ale viaceré (napr. nemecké) etymologické slovníky uvádzajú, že *brandy* pochádza z holandského *brandwijn* (dosl. pálenka z vína, vínovica). Ani pri slove **boss** väčšina jeho používateľov nevie o jeho koreňoch v holandskom *baas*.

Pochutinu **vafle** síce náš slovník cudzích slov označuje za slovo prevzaté z nemčiny, no nemecké lexikóny uvádzajú pôvod nemeckého slova *Waffel* v holandčine (*wafel*). Rovnako ako pri označení pašeráka slovom **šmugler**. Toto slovo sme síce prevzali z nemčiny, tam sa však dostalo z holandčiny (v pôvodnom význame „kto sa skrýva a striehne na príležitosť“).

Slovo **apartheid** má takisto pestrú históriu a pôvod v holandčine a afrikánčine, ktorá je kodifikovaným jazykom holandských prisťahovalcov v južnej Afrike. Genéza tohto výrazu siaha až k latinčine, kde *pars* znamená „strana, časť“, potom k francúzskemu *à part* (= najmä), holandskému *apart* (= oddelený, osobitný, jednotlivý). Pridaním holandského sufixu *-heid* sa vytvorilo substantívum *apartheid* v presne vymedzenom význame „rasová segregácia, konkrétna forma rasizmu voči čiernemu juhoafrickému obyvateľstvu“.

Jestvujú aj iné príklady putovania či importu slov cez jazyk cestovateľských Holanďanov: zo španielskeho *huracán* si vytvorili tvar *orkaan*, z *corcho* hol. *kork*, čo už boli tvary, ktoré sa prevzali a sú bližšie podobám v iných jazykoch.

Terminologické výpožičky

Preberanie holandských slov bolo logickým dôsledkom expanzie zručností obyvateľov historického Nizozemska, ktorí sa preslávili v oblastiach ako stavba lodí, syrárstvo, poľnohospodárstvo a vodné hospodárstvo. Aj v slovenčine používame lodiarske a námornícke termíny, ktoré majú pôvod v holandčine, a to:

dok – z hol. *dok*: prístavné zariadenie na chránenie lodí alebo slúžiace na vyťahovanie lodí z vody a spúšťanie na vodu;

bója – z hol. *boei* [vysl. *buí*]: plávajúca zakotvená orientačná značka pre riečnu alebo námornú dopravu, plavák;

bojer – z hol. *boeier*: typ menšej plachtovice slúžiacej v Nizozemsku pôvodne na riečnu plavbu, neskôr na prevoz tovaru;

flotila – z hol. *flottjelle*: pre Holanďanov len vojenské loďstvo, u nás vo význame „vojenské aj obchodné loďstvo“;

harpúna – z hol. *harpoen* [vysl. *harpún*]: hákovito zakončený oštep na chytenie veľrýb;

jachta – z hol. *jacht*: pôvodne rýchla jednosťážňová plachetnica, neskôr luxusné rekreačné plavidlo s kajutami;

kajuta – z hol. *kajuit*: obytná jednotka na lodi, kabína v lietadle; Holanďanom však neoznačuje len spálne na lodi, ale aj spoločné priestory pre pasažierov;

klinkrový – z hol. *klinker* (pozri ďalej termín *klinker*): v spojení *klinkrová obšivka* znamená obšivku lode vyhotovenú spájaním pozdĺžne kladených drevených dosiek prekladaním cez seba;

kója – z hol. *kooi*: oddelená, ohradená časť priestoru (napr. na výstave), v hol. aj ohrada pre zvieratá alebo spáľňa na lodi;

lekáž – z hol. *leck* [vysl. *lek*]: netesnosť, prepúšťajúca do lode alebo z lode vodu alebo iné tekuté látky; *lekáž* je v slovenčine porušenie vodotesnosti, poškodenie plavidla, z ktorého unikajú kvapaliny;

matróz – z hol. *matroos* (najnižšia námornícka hodnosť): v slovenčine je to hovorové označenie námorníka;

vrak – z hol. *wrack* [vysl. *vrak*]: v pôvodnom význame voľne plávajúci predmet alebo zvyšok predmetu, dnes zvyšok zničeného nefunkčného plavidla alebo vozidla.

Vo vodnom hospodárstve sa používajú tieto termíny majúce pôvod v holandčine:

polder – z hol. *polder*: pobrežná plocha chránená hrádzou, pôvodne zaplavovaná morom, ochranná nádrž, ktorá sa poľnohospodársky využíva a naplní sa pri zabraňovaní väčším povodňami;

polderizácia – postupné zarastanie jazera vodnými rastlinami a jeho miznutie.

Technické termíny *holender* a *klinker* slovenčina prevzala pravdepodobne cez nemčinu, v ktorej sa používajú v pravopisnej forme *Holländer* a *Klinker* a označujú sa ako výpožičky z holandčiny:

holender – papiernický stroj na mletie a miešanie vláknitých materiálov pri výrobe papiera pomenovaný podľa krajiny – Holandska, kde ho vyvinuli v 17. storočí;

klinker – z hol. *klinker*: druh obkladovej tehly; toto slovo má zvukomalebnú motiváciu: *klinken* znamená „zvučať, zvonit“ a podľa tohto zvuku dostala meno táto malá, veľmi ostro vybrúsená tehla.

V pôdohospodárstve sa udomácnili tieto slová:

maras – z hol. *moeras* [vysl. *muras*]: bahnitý, trasoviskový terén; prenesene má expresívne zafarbenie: *bahno*, napr. vo význame „ocitnúť sa v kaši“;

berma – z hol. *berm* (úzka plocha popri ceste, uzáver hrádze): v slovenčine mierne sklonený pás dna, úzka plocha medzi valom a priekopou, lavička medzi plavebnými svahmi;

berm – terasa na pobreží vznikajúca usadzovaním a eróziou.

Do slovenčiny prenikli aj slová, ktoré súviseli s holandskými historickými realiami:

geus – príslušník odboja *geus*, pl. *geusen*; pomenovanie pochádza z franc. *gueux* = žobrák a označuje nizozemských bojovníkov, ktorí sa v 16. storočí postavili proti Španielom.

Názvy majúce pôvod v zemepisných termínoch

Osobitným znakom využívania geografických vlastných miest je fakt, že tieto termíny paradoxne označujú typické holandské a flámske výrobky a predmety alebo predmety, ktoré majú pôvod v Holandsku či Flámsku. Príkladom môže byť české slovo **brusle** – úplne neznáma vec pravdepodobne privezená z Bruselu, pomocou ktorej sa ľudia v Čechách naučili korčuľovať. Slovenčinu obohatili tieto slová:

eidam – druh tvrdého syra nazvaného podľa mesta *Edam* v provincii Severné Holandsko;

gouda – druh tvrdého syra podľa mesta *Gouda* [vysl. *chauda*] nachádzajúceho sa v provincii Južné Holandsko;

holand – druh jemného ručného papiera;

holand'anka – druh ľahkého nosivého plemena sliepok;

holandit – (aj *hollandit*) v mineralógii zložka nerastu psilomelanu (iné pramene uvádzajú nerast pyroluzid) s obsahom bária;

Búri – z hol. *Boeren* [vysl. *búren*]: potomkovia holandských kolonistov žijúcich v južnej Afrike; do dejín vstúpili ako účastníci **búrskych** vojen s Britmi a africkými domorodými Zuluami v prvej polovici 19. storočia; holandské slovo *boer* [vysl. *búr*, mn. č. *boeren*] znamená aj „sedliak, roľník“, čo evokuje vžitý historický termín sedliackych vojen či roľníckych povstaní v mnohých krajinách Európy; adjektívum **búrsky** odvodené od obyvateľského mena *Búri* sa používa aj v spojení *búrsky oriešok* (slangovo *burák*) na pomenovanie arašidov, plodov podzemnice olejnej;

orkán – ničivá, zhubná víchrica v južnej časti Indického oceána; názov súvisí aj s indiánskym, neskôr španielskym výrazom *huracán*, uragán, ktorý možno aj výslovnostným posunom šírili holandskí moreplavci a kolonizátori juhovýchodnej Ázie a strednej Ameriky ako pomenovanie *orkaan*; nemecký termín *Orkan* označujú spoľahlivé pramene ako prebratie z holandčiny.

Otáznikom pre hispanistov je termín **flamenco**, španielsky (andalúzsky) hudobný a tanečný štýl, ktorý je typickou španielskou reáliou, no *flamenco* znamená v španielčine *flámsky*.

Na označenie typickej zemepisnej reálie slovenčina prebrala výraz **gracht** – z hol. *gracht* [vysl. *chracht*]: kanál, vodná cesta v meste.

Ovodeniny od vlastných mien

Okrem uvedených medzinárodných názvov *eidam* a *gouda* do internacionálnej terminológie vstúpilo aj frekventované slovo *burza*. Aj za jeho známejším významom sa skrýva meno bohatého flámskeho rodu.

Slovo **burza** – má zaujímavú etymológiu v tom, že slovenčina toto slovo používa vlastne ako homonymum: vo význame „vak, vačok, taška“ pochádza z latinského *bursa*, čo vzniklo z gréckeho *býrsa*. Známejší význam odborného výrazu *burza* je: 1. trh na cenné papiere, 2. miesto výmenného obchodu, 3. budova, v ktorej sa tieto obchody uskutočňujú. Táto sémantická línia sa odvíja od mena kupeckého rodu Van der Burse, ktorá žila vo flámskom meste Brugge a vo svojom erbe mala tri mešce. Pred domom tejto rodiny sa vraj pravidelne stretávali obchodníci a čulo obchodovali.

Je zaujímavé, že holandské slovo *beurs* [vysl. *börs*] má okrem uvedených významov (z oblasti finančnictva podľa Burseovcov a z oblasti biológie podľa latinského a gréckeho základu) aj význam *stipendium*.

Sémantická evolúcia niektorých slov

Jestvujú príklady prevzatých slov, ktoré v slovenčine nadobudli iný alebo posunutý význam, než aký mali a majú v holandčine:

bulvár – z hol. *bolwerk*: historické dolnonizozemské slovo *bolwerk* prešlo do francúzštiny a ako *boulevard* inšpirovalo vznik pomenovania pre širokú veľkomestskú ulicu v mnohých jazykoch; *bolwerk/bolwerk* označuje dlhé palisády – drevenú ohradu, aká spevňovala hrádze, násyp, hradby, ale aj baštu; pri evolúcii významu možno tušiť metaforickú motiváciu;

lavírovanie – homonymum s dvoma odlišnými významami a dvoma pôvodmi; v maliarstve lavírovanie znamená „spôsob, akým sa kresbe dodáva modelácia a hĺbka“, to má však pôvod v latinskom a talianskom *lavare* – (za)prať; holandské korene má význam „vyhýbavé správanie, vykručanie sa, vyčkávací manéver“; táto prenesená sémantika sa vyvinula z holandského *laveren*: križovať s loďou proti vetru, prenesene teda manévrovať v nepriaznivých podmienkach;

manekýn – za francúzskym slovom *mannequin* vo všeobecne rozšírenom význame „muž predvádzajúci modely odevov na módnych prehliadkach“ a „krajčírska figurína“ stojí holandské *mannetje*: chlapík, muž, mužiček; o popularitu slova sa zaslúžil úsmevný symbol Bruselu: Manneken-Pis, socha cikajúceho chlapca.

Figuratívne odvodeniny od vlastných mien a kuriozity

Za hranicami Holandska a Flámska vznikli pomenovania, ktoré vlastným menám pripisujú skôr metaforický, prenesený, ba až kuriózný a žartovný význam. O týchto asociáciách ani holandsky hovoriaci nevedia, a keď sa im od cudzincov dostane vysvetlenie, berú ich humorne. Našli sme dve takéto slová:

flám – kuriózne sú homonymá *Flám* a *flám* (od hol. *Vlaming*, vysl. *flá-mink*) s týmito významami: 1. **Flám** – z historického hľadiska označenie obyvateľa grófstva Flámsko, ako aj od 19. storočia občana Belgicka hovoriaceho po holandsky, príp. regionálnym variantom holandčiny, teda po flámsky, 2. **flám** (ako hovorové slovo pre rušnú nočnú zábavu) a odvodeniny

flamender, flámovat', ktorých významový základ má pôvod v 17. storočí – v čase, keď sa počas tridsaťročnej vojny v habsburskej monarchii zdržiavali (a asi aj svojským spôsobom života budili pozornosť) flámski žoldnieri;

brajgel – za týmto slovom patriacim do subštandardnej lexiky, ktorým sa hovorovo označuje „neporiadok, chaos, výtržnosť, bordel“, môžu byť bitkárske a krčmové scény s množstvom postavičiek na obrazoch Pietra Breughela (1528 – 1638), v odbornej literatúre uvádzaného aj ako Bruegel (vysl. *bröchel*).

Etymológia je oblasť, kde zrejme neexistujú matematicky presné a jednoznačné riešenia. Uvedený zoznam neľahko vypátraných slov, ktoré sme doplnili vlastnými poznámkami, prinášame bez nároku na úplnosť, dokonalosť a jednoznačnosť. Ponúkame ho záujemcom ako prvú lastovičku z nederladisticko-slovakistických súvislostí a doklad toho, že sledovanie putovania ľudí a slov môže mať prekvapivé odhalenia.

LITERATÚRA

BUSSMANN, H.: Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart 2002.

DELISLE, J. – LEE-JAHNKE, H. – CORMIER, M.: Terminologie van de vertaling. Vantilt 2003.

Duden. Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim 1996.

JANSSENS, G. m.m.v. – MARYNISSEN, A.: Het Nederlands vroeger en nu. Leuven 2003.

KRIJTOVÁ, O.: Pozvání k překladatelské praxi. Praha 1996.

Kronika ľudstva. Bratislava 1994.

KRUPA, V. – GENZOR, J. – DROZDÍK, L.: Jazyky sveta. Bratislava 1983.

NELDE, P. H.: De Nieuwe Meertaligheid en enkele gevolgen voor het Nederlands. In: Taalvariatie & taalbeleid. Antwerpen/Apeldoorn 2002, s. 199 – 208.

NTU Taalpeil. Speciale uitgave 25 jaar Nederlandse Taalunie. September 2005.

ŠALING, S. – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z.: Veľký slovník cudzích slov. Bratislava – Veľký Šariš 1997.

Van DALE. Groot woordenboek van den Nederlandse taal. Utrecht/Antwerpen 2005.

VANDEPUTTE, O.: Nederlands: Het verhaal van een taal. Stichting Ons Erfdeel 1997.

VANDEPUTTE, O. – KRIJTOVÁ, O.: Nizozemština jazyk dvaceti miliónů Nizozemců a Flámců. Stichting Ons Erfdeel 1993.

Wahrig Fremdwörterlexikon. München 1983.

Wörter, die Geschichte machten. Gütersloh/München 2001.

Niektoré typy živých osobných mien v Krásne nad Kysucou

IVANA KOPÁSKOVÁ

Vlastné meno je fenomén, ktorý sprevádza každého z nás počas celého života. Pri narodení sa stáva našou súčasťou, aby nás mohlo identifikovať. Meno je teda fenomén, ktorý nás všetkých spája a zároveň odlišuje.

Treba však upozorniť na fakt, že identifikačná schopnosť osobného mena závisí od súboru pomenovaných jedincov, ale aj od súboru osobných mien, ktoré má pre jednotlivé skupiny osôb k dispozícii antroponymická sústava (Blanár – Matejčík, 1978, s. 13). V oficiálnej komunikačnej sfére sa na pomenovanie osoby používa spojenie rodného mena s priezviskom. V neoficiálnej komunikačnej sfére, t. j. v oblasti neúradného pomenovania, je situácia oveľa rozmanitejšia, pretože živé mená sa opierajú o užší spoločenský úzus a vyrastajú z rozličných komunikačných potrieb. „Živé osobné mená sú neúradné antroponymá, ktoré začali vznikať v dedinách a v obciach, keď úradné osobné mená prestali spĺňať v rámci úzkeho dedinského kolektívu identifikačnú funkciu“ (Valentová, 2002, s. 91).

Pestrosť živých osobných mien vzbudila aj náš záujem o ne. Skúmané mesto Krásno nad Kysucou leží v severozápadnej časti Slovenska na Kysuciach. Na severovýchode susedí s Oščadnicou, na východe so Zborovom nad Bystricou a Klubinou, na juhu s Kysuckým Lieskovcom, na juhozápade s Dunajovom a na severozápade s Čadcou.

Mesto je položené v nadmorskej výške v rozpätí 320 – 750 m. Súčasťou Krásna nad Kysucou je štyridsať kopaníc a osád. Súčasný počet obyvateľov je 6995.

Spiemyselnovanie mesta a s tým súvisiaci rast, prisťahovanie nových obyvateľov a odlev domácich obyvateľov sú atribúty, ktoré mohli ohroziť výskyt živých osobných mien. No nestalo sa tak a živé osobné mená sa v Krásne nad Kysucou stále používajú, a to nielen v najstaršej generácii obyvateľov.

Terénny výskum v Krásne nad Kysucou sme realizovali v roku 2006. Získali sme živé osobné mená, živé rodinné mená, mená do domu, ktoré sme priradzovali k úradným podobám mien. Výskum sme uskutočňovali zámerné volenými návštevami, ale aj náhodným výberom. Informátorov sme si vybrali zo všetkých vekových skupín, ženy i mužov. Pri modelo-

vaní živých osobných mien sa opierame o metodiku modelovania, ktorú vypracovali V. Blanár a J. Matejčík.

Pri pomenovaní jednotlivých osôb v skúmanom meste sú niektoré priezviská také frekventované, že úradné meno stráca identifikačnú funkciu. Ide najmä o priezviská *Kopásek*, *Kormanec*, *Šuráb*. Situácia sa stáva ešte zaujímavejšou, keď sa v meste nachádza niekoľko osôb s rovnakým menom a priezviskom (napr. *Vladimír Kopásek*). Jednotlivé rodiny sa od seba líšia len živými rodinnými menami, ktoré vznikli z prezývok (prímenami).

Vladimír Kopásek – Babiak CH^v/RMD; Vladimír Kopásek – Mojžiš CH^v/RMD; Vladimír Kopásek – Omachel CH^v/RMD; Vladimír Kopásek – Papina CH^v/RMD; Vladimír Kopásek – Štoperl CH^v/RMD.

Cieľom prímen (prezývok) v uvedených príkladoch bolo identifikovať osoby s rovnakým menom a priezviskom.

Výskumom sme však zistili, že sa objavujú aj prípady s opačnou tendenciou, že sa prímeno dedí, prechádza z rodičov na deti, nie je teda obvyčajnou prezývkou.

Paulína Homolová, matka – Kubinka RM₁=P (rod. Kubinová) – Eva Kristeková, dcéra – Kubinka (RM₁=P)₁₁; Miroslav Koňušík, otec – Lizatko CH^v/RMD – Dávid Koňušík, syn – Lizatko CH^v/RMD; Silvester Šustek, otec – Čiľo K=RMD – Pavol Šustek, syn – Čiľo K₁=RMD.*

V. Blanár pripúšťa tento mikroštruktúrny vzťah. Ako polysémické „možno hodnotiť vecne blízke denotáty, ktoré sú blízke aj obsahovo, t. j. designáciou. V zásade ide o vlastné mená patriace do jednej onymickej sústavy“ (Blanár, 1996, s. 139). Ide o osobné mená príbuzných osôb, ktoré majú podstatné antroponymické sémantické príznaky zhodné. V. Blanár hovorí o tomto jave ako o onymickej polysémii pri dedičných funkčných členoch: priezvisko, živé rodinné meno, meno domu, ktoré sa preniesli z otca na deti, pri rodných menách podľa niektorej príbuznej osoby. (Blanár, 1996, s. 139, tak aj Krško, 2002, s. 145).

Počas výskumu sme sa stretli s prípadmi, v ktorých išlo o pomenovanie jedného denotátu viacerými antropolexémami:

---

* CH = charakteristika, RMD = živé rodinné meno lexémou zhodné s menom domu, RM = živé rodinné meno, P = priezvisko, K = rodné meno, A = apelatívny funkčný člen. Bližšie vysvetlenie modelových štruktúr p. Blanár – Matejčík, 1978, s. 40 – 41.

Vladimír Isteník – Pivčo CH^v/RMD – Pivečko CH^v/RMD ; Pavol Lastovica – Omasteneč CH^v/RMD – Omasta CH^v/RMD ; Matin Koňušik – Elvis CH^v/RMD – Elvo CH^v/RMD .

V týchto príkladoch sú živé mená blízkoznačné.

Objavujú sa aj príklady, keď živé meno je synonymom priezviska.

Jozef Králik – Zajac CH^v/RMD ; Jana Šťastná – Veselá CH^v/RMD .

Na základe uvedených príkladov môžeme konštatovať, že ide o jav onymickej synonymie, „keď na princípe jazykovej synonymie vznikajú antropolexiomou odlišné mená vzťahujúce sa na tenže denotát“ (Blanár, 1996, s. 142).

Živé mená žien zväčša nadväzujú na živé mená manželov. Mesto Krásno nad Kysucou je charakteristické nezávislosťou veľkej časti živých mien žien od živých mien manželov. Mnohým ženám aj po vydaji popri prevzatom manželovom priezvisku ostáva aj ich dedičné rodičovské meno:

Anna Kormancová – Hanka Šurabka $\underline{K}+P_1$ (rod. Šurábová); Anna Kubalová – Hanka Brňaková $\underline{K}+P_1$ (rod. Brňaková).

Časté sú prípady, keď muži preberajú mená podľa manželky a deti podľa matky, t. j. do popredia vystupuje meno ženy ako nositeľky živého pomenovania.

Augustín Ďurana, otec – Drahušín chlap $\underline{K}_{33}=RMD+A$; Drahomíra Ďuranová, matka – Drahuša $\underline{K}=RMD$; Božena Ďuranová, dcéra – Drahušina dievka $\underline{K}_{11}=RMD+A$; Viliam Ďurana, otec – Prtkulín chlap $CH^v_{33}/RMD+A$; Margita Ďuranová, matka – Prtkuľa CH^v/RMD ; Peter Ďurana, syn – Prtkulín syn $CH^v_{11}/RMD+A$.

V skúmanom meste sa vyskytujú aj také prípady, o ktorých V. Blanár a J. Matejčík hovoria ako o ojedinelých, a to, keď manželka preberie meno manžela a manžel preberá toto jej meno.

Michal Gáborík, otec – Mariši Gaboričky chlap $(\underline{K}+RM_3=P)_{33}+A$; Mária Gáboriková, matka – Mariša Gaborička $\underline{K}+RM_3=P$; Jaroslav Jozefík, otec – Marty Jozefičky chlap $(K+RM_3=P)_{33}+A$; Marta Jozefíková, matka – Marta Jozefička $K+RM_3=P$.

V. Blanár a J. Matejčík hovoria o štyroch alternatívach, keď postavenie ženy a matky vystupuje do popredia a prejavuje sa v živých menách rodiny. Tieto alternatívy možno akceptovať aj v nami skúmanom meste Krásno nad Kysucou: a) v obciach s bývalou valašskou kolonizáciou v dôsledku domá-

cich rodinných a spoločenských tradícií; b) v roľníckych obciach; c) v drotárskych obciach, z ktorých muži chodili po svete za prácou; d) v obciach s kombináciou viacerých okolností (Blanár – Matejčík, 1983, s. 610 – 611).

Môžeme ešte dodať, že Krásno nad Kysucou je mesto v kraji, ktorý je známy svojou chudobou, ktorá nútila mnohých mužov k odchodu za prácou. Tak to bolo nielen v minulosti, ale pretrváva to dodnes. Muži odchádzajú za prácou (dnes) hlavne do Čiech a ženy preberajú pri osobnom pomenovaní úlohu, ktorú má v iných regiónoch manžel – otec.

Dynamika vývinu živých osobných mien, ku ktorej sme sa výskumom dopracovali je, že v meste Krásno nad Kysucou sa objavujú prípady, keď rozhodujúcu úlohu preberá dieťa (dcéra, syn), t. j. otec a matka preberú meno po svojom dieťati. Vo výskume V. Blanára a J. Matejčíka sa s takýmito živými menami stretávame, ale výskyt v období ich výskumu bol omnoho nižší. Preto je na mieste položiť dôraz na slovo dynamika vývinu. V ich výskume sme mali možnosť stretnúť sa s takýmto príkladom živých mien štyrikrát a treba dodať, že osoby nemali rovnaké miesto bydliska. Treba zdôrazniť, že výskum V. Blanára a J. Matejčíka bol výskumom živých mien celého stredného Slovenska. Nízke číslo (číslo štyri) nás vedie k úsudku, že ide o ojedinelé prípady.

V nami skúmanom meste sa prípad preberania mena po svojom dieťati vyskytol dvadsaťpäťkrát. Môžeme tak predpokladať, že vzhľadom na pomer Krásno nad Kysucou – stredné Slovensko (čo sa týka počtu osôb a počtu živých osobných mien) nejde v Krásne nad Kysucou o ojedinelosť, ale o nový dynamický trend – preberanie živých mien rodičmi od svojich detí.

Ondrej Jakubec, otec – stari Dubak A-CH^o/RMD; Jozefína Jakubcová, matka – stara Dubaková A-CH^o/RMD; Marián Jakubec, syn – Dubakov brat CH^o/RMD+A;

Andrej Jakubec, syn – Dubak CH^o/RMD; Pavol Kormanec, otec – Žitov otec CH^o/RMD+A; Jolana Kormancová, matka – Žitova matka CH^o/RMD+A; Peter Kormanec, syn – Žito CH^o/RMD.

Analýzou zozbieraného materiálu živých mien sme dospeli k záveru, že v meste Krásno nad Kysucou je pestrá živá pomenovacia sústava. Je založená hlavne na individuálnych charakteristikách (najčastejšie podľa vlastností – duševných, telesných, ďalej podľa povolania a v menšej miere i ďalšie motivácie).

Mnohé prípady sú také, že forma živého osobného pomenovania nie je príliš odlišná od jeho úradnej podoby. Vysoký podiel priezvisk v modeloch živých mien je svedectvom toho, že živé meno sa neodďaľuje od úradného pomenovania, ale naň nadväzuje.

Ženy sa zväčša pomenúvajú podľa manžela, ale v meste Krásno nad Kysucou vystupuje výrazne do popredia nezávislosť živého pomenovania ženy od manželovho pomenovania.

Napokon nám analýza živkej antroponymickej sústavy mesta Krásno nad Kysucou poskytuje výrazný fakt, ktorým je, že otcovia a matky preberajú mená po svojich deťoch, teda do popredia vystupuje meno dieťaťa ako nositeľa živého mena.

Frekvenčný kvocient je 1,48. V porovnaní s frekvenčnými kvocientmi iných miest, ktoré sú známe z výsledkov výskumu V. Blanára a J. Matejčíka, je to pomerne málo. Napriek tomu, že tvorba živých mien je v skúmanom meste Krásno nad Kysucou obmedzená, vo svojom článku sme chceli ukázať a upozorniť na to, že živé mená v Krásne nad Kysucou nezanikajú. A nielenže nezanikajú, ale sa modifikuje ich charakter. A tak sme vybrali a analyzovali niektoré z nich.

LITERATÚRA

BLANÁR, Vincent – MATEJČÍK, Ján: Živé osobné mená na strednom Slovensku. I. 1. Designácia osobného mena. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1978. 416 s.

BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii. 1. vyd. Bratislava: VEDA 1996. 250 s. ISBN 80-224-0490-X.

KRŠKO, Jaromír: Mikroštruktúrne vzťahy v onymii. In: Slovenská reč, 2002, roč. 67, č. 3, s. 142 – 152.

VALENTOVÁ, Iveta: K teórii spracovania jazykovej stránky živých osobných mien. In: Vlastné mená v komunikácii. 15. slovenská onomastická konferencia. 1. vyd. Bratislava: VEDA 2002, s. 91 – 99. ISBN 80-224-0791-7.

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II. 1. vyd. Bratislava: VEDA 1977. 520 s.

Z HISTORICKEJ LEXIKY

Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (3)

RUDOLF KRAJČOVIČ

bielica, f. od *bieliť* príp. miesta *-ica*, miesto, kde bola dielňa na bielenie plátna. – *Beluk utraque* 1271, *Belech Maior* 1386, *Belych* 1333, *Welke Bjelice* 1773, dnes *Velké Bielice*, obv. Topoľčany. – *Beluk utraque* 1271, *Belech Minor* 1386, *Belych* 1333, *Male Bjelice* 1773, dnes *Malé Bielice*, obv. Topoľčany; obce sa vyvinuli z jednej usadlosti ľud. nazývanej *Bielica* (*Belych* 1333), kde sa bielilo plátno; bielenie plátna sa tradične v obciach vykonávalo.

Dielne na bielenie plátna boli v spomenutých obciach súčasťou stredu výroby a farbenia plátna pre panstvo, prípad. pre cirkevnú vrchnosť. V blízkosti Malých a Veľkých Bielic sú názvy Návojojvce a Skačany (p. hes. *navoj* a *skat'*).

bielinec, m. od *bieliť* príp. miesta *-in-ec*; p. hes. *belec*.

bieliť, verb. natierať bielym farbivom, bieliť utkané plátno, steny riedkym vápnom a pod. (psl. *běliti*, sloven. *bieliť*, *ličiť*, *bieliť plátno*, čes. *bilit*, poľ. *bialić* atď.); p. hes. *bielica*, *bielinec*.

biely, -a, -e adj. niečo biele, prenes. čisté, priehľadné, vyličené vápnom (psl. *bělъjъ*, sloven. *biely*, v náreč. *bjéli*, *bili*, *bili*, čes. *bílý* atď., viac v hes. *bel*). – *Bela Patak* 1138, *Beel* 1342, *Bielowcze* 1773, dnes *Bielovce*, obv. Levice; pôv. *Bély Potok* (1138), názov podľa potoka často čisteného, upravovaného na chov a odchyt rýb; rybárstvo bolo v minulosti jedno z hlavných zamestnaní obyvateľov obce. – *Alba Ecclesia* 1332, *Feyrheghaz* 1379, *Weissenkirchen* 1394, *Bily Kostol* 1773, dnes *Biely Kostol*, obv. Trnava; adj. v spojení *Biely Kostol*, v náreč. *Bílí Kostol*, čiže kostol vybielený vápnom s cieľom upozorniť na seba okolie (prívlastky v záznamoch *alba*,

fehér; *weiss* vo význame „biely“ zodpovedajú prívlastku domáceho názvu v ľud. znení *Bíli*, dnes *Biely*). – *Podbyel* 1593, *Podbielya* 1786, dnes *Podbiel*, obv. Tvrdošín; názov podľa blízkeho vrchu *Biely*, čiže dlhšie zasnežený.

bijat', opakov. verb. často sa biť, útočiť, bitím trestať, vyhrážať sa bitkou (psl. *bijati* i *bivati*, sloven. *bijat'* trestať bitím, blízke *zbijat'* stčes. *bijěti* občas biť, pol. *bijać*, *bijatyka* bitka atď.); p. hes. *bijaci*.

bijaci, pl. m. od *bijat'* pejor. príp. -ák (ako zabiják, vojak), tí, čo sa bitím vyhrážajú, bitím trestajú, útočia a pod. (v sloven. *biják* kto sa rád bije, SSJ I., v náreč. *bijak*, *biják* predmet, ktorým sa udiera, ubíja hlina, čes. *biják* a i.). – *terra Bech* 1258, *terra Beche*, *villa Omnium Sanctorum* 1278, *Biaczowce* 1773, dnes *Bijacovce*, obv. Levoča; poloha názvu v hraničnom pásme, ako aj jeho lexikálny základ prezrádzajú, že názov bol motivovaný základňou vyzbrojených strážcov severných hraníc starého Uhorska, najskôr Kumánov, o ktorých je známe, že často robili výtržnosti v okolí, napádali domáce obyvateľstvo, ktoré ich usadlosť nazvali preto *Bijaci*, prípad. ich vojenskú základňu *Bijacovec*, t. j. miesto bijakov; z tohto názvu základne zrejme vznikol v pl. forme dnešný názov obce *Bijacovce*.

Oporou tohto výkladu je skutočnosť, že cirkevná vrchnosť tak ako pri základniach strážcov hraníc Sikulov, Pečenehov, Plavcov (p. hes. *Sikulovia*, *Pečenehovia*, *Plavci*) zriadila pri pôv. usadlosti kristianizačné stredisko, podľa ktorého sa oficiálne usadlosť začala nazývať *villa Omnium Sanctorum* (1264), úradne maďar. *Mindszenth* (1349).

bíli, náreč. adj. v hist. zloženom názve *Bíli Kostol* (*Bily Kostol* 1773); p. hes. *biely*.

biskup, m. vyšší cirkevný hodnostár (zo stnem. apel. *biscop*, to z gréc. *episcopos*, cirk. hodnostár, ktorého úlohou bolo dozerať na podriadených, sloven. *biskup*, čes. *biskup* atď.). – *Pispeky* 1320, *Pisspeky iuxta Baanocz* 1501, *Biskupicze* 1773, dnes *Biskupice*, obv. Bánovce nad Bebravou; pôvodná usadlosť bola majetkom nitrianskej biskupskej kapitoly. – *villa Domini Episcopi Nitriensis* 1326, *Pispeky* 1440, *Wiskupowa* 1773, *Biskupowa* 1786, dnes *Biskupová*, obv. Topoľčany; pôvodná usadlosť bola majetkom nitrianskeho biskupa.

Názov obce *Biskupice* v obv. Lučenec je novší, vznikol v r. 1927 premenovaním názvu *Pišpeky* (*Puspuky* 1294) utvoreného zo stmaďar. apel. *püspök* s významom „biskup“. Z tohto apelatíva boli utvorené aj staršie

stmaďar. názvy predchádzajúcich obcí (*Pispeky* 1320, *Pispeky* 1440), popri ktorých v domácom prostredí iste ešte pred 16. storočím vznikli dnešné názvy z apel. *biskup*.

blato, n. vodou, kalom rozmočená pôda, hlina, bahnistá zem (psl. *bolto* z neho *blato*, sloven. *blato*, čes. *bláto*, poľ. *bloto*, rus. *boloto* bahno, močiar, náreč. kaluža atď.); p. hes. *blatnica*, *blatný*.

blatnica, f. topon. apel. od *blato* príp. miesta *-n-ica*, blatistý, terén v časti chotára rozmoknutý stojatou vodou, pri brehoch vodného toku. – *villa Blathnicha* 1251, *Blatnicze* 1323, *Blatnicza* 1786, dnes *Blatnica*, obv. Martin; obec vznikla v blízkosti riečky *Blatnica* (*fluvium Blathnicha* 1251, Šm.), riečky so zabahneným terénom pozdĺž brehov najmä po jej rozvodnení, podľa jej názvu bola pomenovaná aj blízka pôvodná usadlosť.

blatný, -á, -é adj. zabahnený vodný tok, blatistý terén pozdĺž jeho toku, priehlbina plná blata v chotári a pod. – *Remethe* 1345, *Blatné Remjaty* 1808, dnes *Blatné Remety*, obv. Sobrance; obec vznikla v nížine (s n. v. 100 – 104 m) pri zaplavovanom území z vôd rieky *Okny* (k názvu *Remety*, p. hes. *eremita*). – *Ryuche* 1244, *Rewche*, *Hnoyna*, *Zawathka* 1419, *Blatné Revisste* 1808, dnes *Blatné Revištia*, obv. Sobrance; obec vznikla pri zamokrenej nížine s riečnymi nánosmi (s n. v. 101 – 112 m) z blízkeho potoka Čierna voda (k starším záznamom p. hes. *rvište*, *závadka* a *hnoj*); topon. prívl. *Blatné* pokladáme za staršie vzhľadom na to, že významom zodpovedajú charakteru chotára.

Názov obce *Blatná na Ostrove* vznikol v r. 1927 premenovaním názvu *Sárosfa* (*Saralia* 1286) z maďar. *sár*, *sáros* blato, blatistý; názov obce *Blatné* v obv. Senec vznikol v r. 1948 premenovaním názvu *Šarfia* (*Sarfeo* 1245) od maďar. *sár* blato a prívlastok v názve *Blatná Polianka* (*Polyanka* 1417, p. hes. *polianka*) vznikol ako orientačný topon. prívl. v r. 1920.

blaž, f., **blaže** pl. nepekný vzhľad priestoru, znečistená plocha chotára a pod. (psl. *blažb*, z neho strus. *blažb* rozmar, nie tak ako má byť, blízke je aj rus. *blagoj* vo význame „nepekný, vzbudzujúci odpor“, ukr. *blagvj* nepekný, brus. *blazi* nepekný, zlý, pôvodom blízke je čes. *bláhový* nerozumný, nerozvážny, poľ. náreč. *blogi* chatrný, zlý, slovin. *lagoj* z *blagoj* zlý, SP I.). – *Huttæ Lyptzyczæ* 1529, *Lypschersaifen* 1540, *Balasse* 1786, *Bláže* 1948, dnes *Baláže*, obv. Banská Bystrica; pôv. názov od apel. dnes už historického *blaž*, pl. *blaže* bol zrejme motivovaný nepekným vzhľadom chotára spô-

sobeným odpadkami a inými nečistotami z huty (*Huttae* 1529), pri ktorej pôvodná usadlosť vznikla.

blh, m. z *blg* a to z *plg*, m. vyrovnaním znelosti konsonantov *p-l-g* na *b-l-g*; rastlina ničiaci okolitý porast svojím rastom a podzemnými výhonkami, dnes divý pýr, *Agropyrum*, *Elytrigia* (psl. *pъlgъ*, zachované v morav. val. nárečiach v znení *plh*, hustý pýr medzi obilím, z neho *plhuit*, Mch.). – *Boglk* m., *Bolgk*- 1240, *Balogfalva* 1427, *Boldogfalwa* 1773, *Blhovce* 1920, dnes *Blhovce*, obv. Rimavská Sobota. – *Bolug* 1232, *Balogh* 1351, *Ipoly-Balogh* 1808, *Blh nad Ipl'om* 1948, dnes *Balog nad Ipl'om*, obv. Veľký Krtíš. – *Balogh* 1331, *Vasarosbalog* 1506, *Wissny Balogh* 1773, dnes *Vyšný Blh*, časť obce *Veľký Blh*, obv. Rimavská Sobota. – *Bolug* 1347, *Alsobalog* 1500, *Nizny Balogh* 1773, dnes *Nižný Blh*, časť obce *Veľký Blh*, obv. Rimavská Sobota; Veľký Blh vznikol zlúčením Vyšného a Nižného Blhu, chotárom obce preteká riečka *Blh* s riečnymi nánosmi pri brehoch, v sev. časti chotára sú dve jazerá; je teda veľmi pravdepodobné, že podmienky na rast divého pýru či blhu v okolí spomenutých obcí v minulosti boli.

Historické záznamy pôvodných usadlostí (*Bolug* 1232, *Bolgk*- 1240 atď.) naznačujú, že znenie pôvodného názvu *Blg* robilo stredovekým písarom ťažkosť, v maďarskom prostredí sa napokon ustálil prispôbený úradný názov *Balog* od *balog* ľavý, v domácom prostredí podľa dokladov pretrvával názov *Blg*, neskôr *Blh*, ľud. *Blch* (zmenou koncového *-h* na *-ch* znelostnou asimiláciou) zrejme rieky i usadlostí. Treba hádam dodať, že názvom *Blh* bol pomenovaný aj blízky hrad z 13. storočia.

blqđiti, verb. zachované v psl. znení, vo význame „blúdiť, odkláňať sa od priameho smeru“, prenes. vetvenie sa vodného toku na ramená po stranách koryta, cirk. nedodržiavať náboženské zásady, žiť v pohanstve (psl. *blqđiti*, sloven. *blúdiť*, čes. *bloudit*, túlať sa, poľ. *blqđzić* blúdiť, túlať sa atď.); p. hes. *blqđica*.

blqđica, f. od *blqđ-* príp. miesta *-ica*, úsek rieky rozvetvenej na ramená, prípad. plocha, kde sa rieka vylieva a vytvára tak ramená v blízkosti svojho koryta. – *Blundus* ok. 1200, *Blundix* 1208, *Bolonduch* 1264, *Bolonduc* 1389, *Beczkw* 1431, dnes *Beckov*, obv. Nové Mesto nad Váhom; pôv. *Blqđica* s psl. nosovkou *q*, ktorá datuje existenciu názvu do 10. storočia a vznik názvu pred 10. storočie; motiváciou vzniku názvu pôvodnej usadlosti v priestore dnešného Beckova bol úsek rozvetveného, ľud. blúdiaceho, toku Váhu;

výklad heslového slova a názvu má oporu v názve miestnej časti Beckova Zelená voda, t. j. plocha stojatej vody zarastenej burinou; realnosť výkladu zvyšujú najmä záznamy ramien Váhu medzi Beckovom a Novým Mestom nad Váhom, a to z r. 1263 *mortuus Wag* vo voľnom preklade *rameno Váhu so stojatou vodou, mŕtve rameno*, z r. 1224 *magnum fluium Wag* a z r. 1208 *paruum Wag*, t. j. *Malý* proti *Veľký Váh* (Šm.).

bobot, m. zvukomal. apel. dumivé bublanie, tlmivý šum, hučanie (psl. *bobotъ*, sloven. *bobot*, hist. šum, hučanie, hluž. *bobot*, hukot, hrmot, srb., chorv. *bobot*, klepot, hrkot atď.). – *Boboth* 1439, dnes *Bobot*, obv. Trenčín; názov podľa bublania, tlmivého šumu horného toku potoka Machnáč (od machnatý, machom zarastený vodný tok, prípad. jeho úsek), pri ktorom pôvodná usadlosť vznikla.

bobotský, -á, -é topon. orientač. adj. susedného názvu obce *Bobot* adj. príp. *-ský*. – *Bobothlyhota* 1439, *Boboczkalehota* 1493, *Bobot Lehota* 1773, dnes *Bobotská Lehota*, obv. Trenčín (k druhej časti názvu p. hes. *lehota*).

bobor, m., **beber**, m. castor fiber, hlodavec s jemnou kožušinou známy stavbami potočných zátaras (psl. *bebrъ, бѣбръ*, sloven. *bobor*, hist. *beber*, čes. *bobr*, poľ. *bóbr*, hist. *bebr*, srb. *dabar* z *babar* možno tabuovým odlišením *b – b* na *d – b* atď.); p. hes. *bobrov, bobrovec, bobrovník*.

bobrov, -a, -o men. adj. (psl. *bebrovъ, бѣbrovъ*, sloven. *bobrový, bobrí* atď.). – *Bobrowa* 1564, *Bobrowo* 1598, *Buobrow* 1685, *Bobrow* 1808, dnes *Bobrov*, obv. Námestovo; názov podľa potoka s výskytom bobra dnes nazývaného *Bobrovec*.

bobrovec, m. od *bobor* s príp. miesta *-ov-ec*, miesto výskytu bobrov pri brehu vodného toku. – *Bobrouch* 1231, *Villa Slauonica Bobrouch* 1279, *Maior Bobroch* 1318, *Welky Bobrowec* 1773, dnes *Bobrovec*, obv. Liptovský Mikuláš; v stredoveku obyvatelia usadlosti boli povinní pre panstvo v potoku chytať ryby, raky a podľa názvu možno len špeciálni lovci aj bobry. – *Hodos* 1231, *Maly Bobrovec* 1773, *Malý Bobrowček* 1808, dnes *Bobrovček*, obv. Liptovský Mikuláš; najstarší záznam *Hodos* (1231) je úradný stmaďar. názov utvorený od apel. *hód* s významom „bobor“.

bobrovník, m. lovec bobrov, dozorca nad lovom bobrov, od *bobor*, činiť. príp. *-ov-ník* (psl. *bobrovъnikъ* lovec bobrov, poľ. hist. *bobrownik* služobník s povinnosťou loviť bobry, strus. *bobrovъnikъ* lovec bobrov, ukr. *bobrovník* lovec bobrov). – *Hodaz* 1273, *Bobrownyk* 1506, *Bobrownik* 1773, dnes

Bobrovník, obv. Liptovský Mikuláš; ľud. pomenovanie usadlosti s príbytkami lovcov bobrov, resp. s honosnejším domom dozorca nad lovom bobrov v službách zemepána (z ulovených bobrov sa získavala cenná kožušina); najstarší záznam *Hodaz* (1273) je úradný stmaďar. názov asi od apel. *hodasz* lovec bobrov, príp. dozorca nad ich lovom; to by potvrdzovalo výklad heslového slova i názvu; možné je však lexikálny základ názvu vyložiť aj od apel. *bobrovník* s príponou miesta *-ník* (porov. *rybník*), t. j. miesto výskytu i lovu bobrov.

Z apel. v znení *beber* bobor (psl. *bebrъ*, slovin. *beber*, bulh. náreč. *beber*, strus. *bebrъ*, SP I.) boli utvorené názvy riek dvoch vodných tokov, *Bebrava* prítok rieky Nitry (*Bebre* 1296) a *Bebrava*, prítok rieky Krupinica (*Bebre* 1266); známy je aj poľ. názov rieky *Biebrza* (*Bóbr*) a rus. názov rieky *Bebrja*, SP I.).

boh, m. jeden z najvyšších bohov, kresť. *Boh*, m. najvyššia bytosť, stvoriteľ sveta, pôv. *bog*, *Bog* (pôvodom sa spája s ind. adj. *bhaga-* dávajúci, udeľujúci, bol to prívlastok niektorých vyšších bohov, prípad. s iran., stperz. *baga* už vo význame „boh, vládca sveta“, z neho psl. *bogъ*, sloven. *boh*, *Boh*, čes. *bůh*, *Bůh*, poľ. *bóg*, *Bóg* atď.); apel. je doložené v osob. menách v základe miestnych názvov; p. hes. *Bohdan*, *Bohun*.

Bohdan, m. osob. meno, pôv. Bogdan, Bogudan (psl. *Bogъdanъ*, *Bogudanъ*), meno je zložené, hist. veľmožské z apel. *bog-*, *Bog-* a tvaru part. *dan* od *dat'*; meno poprední rodu dávali potomkovi zaiste vo viere, že je daný, darovaný od Boha (boha) alebo že bude Bohu (bohu) oddaný pre dobro rodu. – *Bagdanch* 1373, *Bogdanowcz* 1437, *Bohdancz* 1455, *Bohdánowce* 1808, dnes *Bohdanovce nad Trnavou*; názov z tvaru pl. *Bogdanovci*, ľud. pomenovanie veľkorodiny, potomkov zakladateľa a majiteľa usadlosti menom *Bogdan*; názov vznikol na dôležitej ceste smerujúcej k strategickému prechodu cez Malé Karpaty, o ktorý sa staral veľmož *Bolerad* (dnes *Boleráz*, podrobne v hes. *Bolerad*), preto je reálne predpokladať, že pôvodná usadlosť bola bohatšie vybaveným dvorcom veľmoža Bogdana; archeologický nález slovanského sídliska a pohrebiska z veľkomoravskej doby pri obci zvyšuje reálnosť výkladu v hesle a súčasne datuje jestvovanie dvorca veľmoža Bogdana. – *villa Bokdan* 1299, *Bogdan* 1427, *Bogdanowcze* 1773, *Bohdánowce* 1808, dnes *Bohdanovce*, obv. Košice; spoluhl. *-g-* v starších záznamoch svedčí, že názov musel existovať pred 12. storočím a vzniknúť niekedy pred 11. storočím; ak záznam *Bogdany*

(1630) možno interpretovať ako domáce hist. znenie *Bogdaň* a vzhľadom na -g- datovať ho do obdobia pred 12. storočie, potom ho možno hodnotiť ako privlast. adj. z psl. *Bogъdan-jъ* a datovať ho do obdobia pred 11., prípad. 10. storočie; názov vznikol pri dôležitej ranostredovekej soľnej ceste smerujúcej z Potisia k hradu Solivaru (*castrum Salis* 1230) pri Prešove (p. hes. *soľ*), čiže v strategickom priestore; z toho je zrejmé, že aj v tomto prípade možno urobiť záver, že pôv. usadlosť bola dvorcom veľmoža Bogdana.

O pretrvávaní strategického významu priestoru v okolí spomenutého veľmožského dvorca aj po 10. storočí svedectvo podáva názov susednej obce *Rákoš* (*Rakos* 1387) od apel. *rákoš* s pôvodným významom „miesto zhromažďovania krajinkej šľachty“ (viac v hes. *rákoš*).

Bohun, m. osob. meno, hist. *Bogun* (psl. *Bogunъ*, pôv. možno v rodinnom prostredí skrátene meno typu *Boguslav* príp. -*un* od *Bogu-*). – *Bagan*, m. *Bogun* 1113, *Boguna* 1216, *Boguna* 1258, *Bohunicz* 1514, *Bohunice* 1808, dnes *Jaslovské Bohunice*, obv. Trnava (po spojení s obcou *Jaslovce*, p. hes. *jasle*); pôv. *Boguň*, *Boguňa* z psl. privlast. adj. *Bogun-jъ* zo spojenia *Bogunjъ dvorъсь*, čiže hosp. dvorec patriaci Bogunovi alebo z *Bogun-ja* zo spojenia *Bogunja vъсь*, čiže usadlosť patriaci Bogunovi; neskôr topon. príp. -*ice* vznikol dnešný tvar názvu *Bohunice*; dvorec vznikol pri dôležitej ceste vedúcej k malokarpatskému priesmyku, ktorý bol strážený; svedčí o tom názov obce *Hradište pod Vrátnom* (*Haradicha* 1262), ktorá je v blízkosti priesmyku (p. hes. *hradište*). – *Bagana*, m. *Boguna* 1270, *Bohunicze* 1786, dnes *Bohunice*, obv. Levice; podľa najstarších dokl. sa dá predpokladať, že pôv. názov mal podobu privlast. adj. *Boguňa* z psl. *Bogun-ja* zo spojenia *Bogunja vъсь*, t. j. menšia usadlosť *Bogunova*; dnešná forma názvu vznikla topon. príp. -*ice*. – *Bohunycz* 1229, *Bohunicz* 1409, *Bohunicze* 1773, dnes *Bohunice*, obv. Ilava; najstarší dokl. naznačuje, že v tomto prípade názov možno vyložiť z tvaru pl. *Bohunici* či *Bogunici*, čo pôv. bolo ľudové pomenovanie usadlosti obývanej veľkorodinnou, potomkami zakladateľa a majiteľa menom *Bogun*.

boj, m. bitka, vojnová ozbrojená bitka, zápas o niečo a pod. (psl. *bojъ*, sloven. *boj* ozbrojený boj, zápas, stčes. *boj* bitka, vojna, poľ. *bój*, bitka, boj atď.); p. hes. *bojca*, *bojci*, *bojen*, *bojka*, *bojnica*, *bojnička*.

bojca, m., **bojec**, m. člen ozbrojenej družiny, bojovník, člen stráže, ozbrojenej posádky (psl. *bojъca*, *bojъсь*, sloven. hist. *bojca*, *bojec*, dnes *bojovník*, stčes. *bojcé* bojovník, srb., chorv. *bojac* bojovník atď.); p. hes. *bojci*.

bojci, m. pl. ozbrojená družina pripravená na obranu, na útok, strážna posádka, hliadka a pod. – *Boych* 1312, *Baychy* 1404, *Bajcs* 1877, dnes *Bajč*, obv. Komárno; pôv. *Bojci*, z toho maďar. názov *Bajcs* zmenami v stmaďar. prostredí *boj-* na *baj-* (porov. *bajnok* z *bojovník*) a *c* na *č* (*cs*), prípad. odsunutím koncového *-i* (porov. záznamy *Boych* 1312 a *Baychy* 1404); úlohou strážnej hliadky zrejme bolo dozerat' na strategický areál neďalekého mostného mýta cez rieku Nitru, pri ktorom už v 12. storočí bola osada *Nyárhid* (*Narhyd* 1183, *Nyarhyd* 1221) vo voľnom preklade most využívaný hlavne v lete; osada bola majetkom kráľa, mýto patrilo zoborskému kláštoru, osadu v 17. storočí zničilo turecké vojsko a zanikla (VSO I.).

Historické záznamy *Boych* (1312) a *Baychy* (1404) naznačujú, že slovenský názov *Bojci* a názov pomadžarčený *Bajcs* jestvovali dlho vedľa seba, predpokladat' to umožňujú archeologické nálezy, sídlisko a pohrebisko z veľkomoravskej doby, z 9. storočia, staromaďarské pohrebisko z 10. storočia a slovanské pohrebisko z 11. storočia v susednom chotári Nových Zámkov (VSO I.).

bojec, m., p. hes. *bojca*.

bojen, -a, -o men. adj. bojový, pripravený brániť bojom, útokom, chránený priestor pripravený na boj a pod. (psl. *bojъnъ* v sloven. blízke adj. *výbojný*, zachované v srb., chorv. *bojan*, v slovín. *bojen*, v bulh. a mac. *bojen*, stčes. *bojný* bojový, stpol. *bojny*). – *Bayna* 1424, *Bojna* 1786, dnes *Bojná*, obv. Topoľčany; pôv. *Bojna* alebo *Bojňa* (porov. strielňa) s významom „priestor pripravený alebo použitý na boj, bojisko“; reálnosť výkladu potvrdzuje archeologický objav hradiska s ochrannými valmi; v susedstve pri obci bola osada dvorníkov v službách kráľovského dvora nazývaná *Dvor* (*Duor* 1156), p. hes. *dvor*.

SKRATKY

Literatúra: Mch. – MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha: Academia 1968.

SP I. – Słownik prasłowiański I. Red. Fr. Sławski. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej akademii nauk 1974.

SSJ I. – Slovník slovenského jazyka I. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959.

Šm. – ŠMILAUER, Vladimír: Vodopis starého Slovenska. Bratislava a Praha 1932.

VSO I. – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. Bratislava: VEDA 1977.

Skratky jazykov: bulh. – bulharský, brus. – beloruský, čes. – český, germ. – germánsky, gréc. – grécky, hluž. – hornolužický, chorv. – chorvátsky, ind. – indický, irán. – iránsky, mac. – macedónsky, maďar. – maďarský, morav. – moravské nárečia, pol. – poľský, psl. – praslovanský, srb. – srbský, stčes. – staročeský, stmaďar. – staromaďarský, stperz. – staroperzský, strus. – staroruský, stslovién. – starosloviensky, ukr. – ukrajinský, val. – valaské nárečie.

Iné skratky: a i. – a iné, adj. – adjektívum, apel. – apelatívum, a pod. – a podobne, cirk. – cirkevný, dokl. – doklad, f. – feminínium, hes. – heslo, hist. – historický, hosp. – hospodársky, ľud. – ľudový, m – meter, m. – maskulínium, men. – menný, m. – miesto, men. adj. – menné adjektívum, n. – neutrum, náreč. – nárečie, n. v. – nadmorská výška, obv. – obvod, ok. – okolo, opak. – opakovací, orientač. – orientačný, p. – pozri, part. – participium, pl. – plurál, porov. – porovnaj, príp. – prípona, prípad. – prípadne, prívl. – prívlastok, prívlast. – prívlastňovací, r. – rok, roku, resp. – respektíve, sev. – severný, spoluhl. – spoluhláska, t. j. – to jest, topon. – toponymický, verb. – verbum, voj. – vojenský.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Slovenské priezviská Lovich, Lovíšek a Loviška

MILAN MAJTÁN

Podľa údajov z roku 1995 žilo na Slovensku 154 dospelých mužských nositeľov priezviska *Lovíšek*, z toho viac ako polovica (83) v Považskej Bystrici, priezvisko *Lovich* malo 63 osôb, najviac z nich bývalo v Liptove a v okolí Piešťan a priezvisko *Loviška* malo 40 osôb, najmä v okolí Topoľčian. Okrem toho sme zaznačili aj priezvisko *Lovištek* s tromi nositeľmi (Ďurčo a kol., 1998). Tieto priezviská sú známe na Slovensku oddávna, od 16. storočia. V Topoľčanoch sa zaznačuje osoba s menom *Joannes Lowischek* v urbári napísanom po latinsky z roku 1570, v Trnave sa predala zem *Tomassowy Lowysskowi* roku 1586. Zo slovenskej kultúrnej histórie je známou osobnosťou *Adam Lovich* (1760 – 1813), ktorý pochádzal z Liptovskej Sielnice, bol rektorom evanjelického gymnázia, farárom, superintendentom banského dištriktu a prvým predsedom Učenej spoločnosti banského okolia (Encyklopédia Slovenska, 3, 1979, s. 397).

Ľ. Rizner spomína chotárny názov *Lovichovec, trať v chotári podhradském* z obce Zemianske Podhradie vo svojom rukopisnom Slovníku bošáckeho nárečia z roku 1913. Je to chotárny názov utvorený z priezviska *Lovich*. Priezviská *Lovich*, *Lovíšek*, *Loviška* vznikli ako prezývky motivované pravdepodobne podobou postavy z apelatíva *lovich*, ktoré je známe iba zo západného Slovenska, nepoznáme ho ani zo susednej Moravy (informácia Mileny Šípkovej z dialektologického oddelenia Ústavu pre jazyk český Akadémie vied Českej republiky). Neďaleko Uherského Hradišťa je zaznačený chotárny názov *Lovichové* utvorený z priezviska. Priezviská *Lovich*, *Lovíšek* a *Loviška* sú totiž známe aj z českého jazykového prostredia. Z chorvátskeho jazykového prostredia sú v literatúre doložené priezviská *Lovich* a *Lovišček* (Leksik prezimena..., 1976, s. 372), zo slovinského prostredia priezviská *Lovišček* a *Loviščak* (Sučasny slovar slovenskih priimkov, 1974, s. 341

– 342). Apelatívne podoby *lovich* a *lovišek* sa nám zachytiť nepodarilo. V Slovníku slovenských nárečí (SSN, 2, 2006, s. 88) sa uvádza slovo *lovich* s významom „hlinená nádoba na mlieko“ z časti západného Slovenska, v kartotéke slovníka sú doklady zo Záhoria z obce Hlboké a z nárečí medzi Bratislavou a Trnavou z obcí Blatné, Čataj, Modra, Lošonec, Chorvátsky Grob, Slovenský Grob, Píla a Vištuk, zdobenina *lovišok* (to je v slovníku umelá, pospisovnená podoba, v záposlovenských nárečiach je možná iba podoba *lovišek*) je doložená z okolia Bratislavy z obce Ivanka pri Dunaji, z okolia Považskej Bystrice z obcí Brvnište, Dolná Mariková, Papradno a z kysuckých obcí Klokočov a Turzovka. Prídavné meno *lovichový* sa dokladá z obce Blatné ustáleným spojením *lovichoví stĺp* a vetou *Hlinené mléčne hrnce lovichi sa vešali na dvóre na lovichoví stĺp*. Je to staré slovo. V Historickom slovníku slovenského jazyka (zv. 2, 1992; ďalej HSSJ) nájdeme slová *lovich* a *lovišek* s významom „drevená alebo hlinená nádoba“ (malo by byť iba „hlinená nádoba“) a s dokladmi od 16. storočia z rokov 1584 *Streczensczy wzaly mlynarowj lowich masla*; 1614 *sudkuow malych y welikych, lowychy*; *koryta drewene, lowychy*; 1757 *odkryla lowjssek mléka a dala se mu napitj*; 1763 *lactarius catillus: mléčný lowyssek*. Doklady sú zo záposlovenského prostredia (Bytča), z Kamaldulskej biblie a z Kamaldulského latinsko-slovenského slovníka (HSSJ, 2, 1992, s. 233).

V Bernolákovom Slovári (1825, zv. 2, s. 1268) sa slovo *lovišek* uvádza s odkazom na heslo *kozák* (s. 1055). Tam sú pri prvom význame slova *kozák* latinské ekvivalenty *catillum*, *catinum*, *sinum*, *catillus*, *catinus*, *sinus* a *olla lactaria*, nemecké *Milchbehältniß*, *Milchgefäß*, *darin die Milch aufzuheben*, *Tiegel*, *Milchtiegel*, maďarské ekvivalenty *tejes fazék* a *ketsége*, ako aj synonymá *lovišek*, *mléčnik* s českou podobou (*) *mličník* a nárečovým „vulgárizmom“ (+) *téglik*.

Slová *lovich* a *lovišek* sa neuvádzajú v starších slovníkoch J. Ribaya (1807–1808) a J. Palkoviča (1920–1921), ani v Riznerovom Dialektickom slovníku bošáckom (1913), Káralovom Slovenskom slovníku z literatúry aj nárečí (1923), ani v Ripkovom Vecnom slovníku dolnotrenčianskych nárečí (1981), ani v ostatných slovenských nárečových slovníkoch. Iba K. Palkovič zaznačil slovo *lovich* v Krátkom slovníku nárečia modranského (1996).

Poznáme teda slovenské nárečové slová *lovích* a *lovíšek*, aspoň približne je známe ich rozšírenie v časti západoslovenských nárečí. Poznáme ich význam. Označujú väčšiu hlinenú nádobu, do ktorej sa prelievalo mlieko po vydojení. Vieme aj to, že gramaticky deminutívna podoba sa v nárečiach v okolí Považskej Bystrice a na Kysuciach používa s nedeminutívnym významom. Nepodarilo sa nám však dosiaľ zistiť pôvod týchto slov, ich etymológiu, paralelné výrazy nepoznáme zatiaľ ani z ostatných slovanských, ani zo susedných neslovanských jazykov.

Priezviská *Lovich*, *Lovišek* a *Loviška* sú slovenské, vznikli na Slovensku ako prezývky. A pravdepodobne sa zo slovenského jazykového prostredia (ako priezviská Slovákov) dostali aj do Česka, do Chorvátska a do Slovinska.

LITERATÚRA

BERNOLÁK, Anton: Slowár Slovenskí Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherskí 2. zv. Buda: Typis et sumtibus Typogr. Reg. Univers. Hungaricae 1825.

ĎURČO, Peter a kol.: Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. 1998 (www.juls.savba.sk).

Encyklopédia Slovenska. Zv. 3. Bratislava: Veda 1977 – 1982.

Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 2. (K – N). Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1992. 614 s. ISBN 80-224-0385-7. (skratka: HSSJ).

Leksik prezimena Socijalističke republike Hrvatske. Red. V. Putanec – P. Šimunovič. Zagreb: Institut za jezik 1976. 774 s.

RIZNER, Ľudovít Vladimír: Dialektický slovník bošácky. Rukopis z roku 1913. 949 s. Fotokópia v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV.

Sačasni slovar slovenskih priimkov. Red. F. Bezlaj. Ljubljana: Etimološko-onomastična sekcija Slovenske akademije znanosti in umetnosti 1974. 724 s.

Slovník slovenských nárečí. Zv. 2. (L – P). Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1066 s. ISBN 80-224-0900-6.

ROZLIČNOSTI

Spojovník v hudobnej terminológii

Hoci písaniu alebo nepísaniu spojovníka v zložených prídavných menách venujú osobitnú pozornosť Pravidlá slovenského pravopisu (2000, s. 111 – 114), v jazykovej praxi sa pri grafickom používaní tohto interpunkčného znamienka mnohokrát stretávame s nejednotnosťou. Kodifikačná príručka uvádza, že použitie spojovníka sa odvodzuje od koordinatívnej syntagmy medzi zreteľne vydeliteľnými zložkami zloženého prídavného mena. Naopak, spojovník sa nepíše v zložených prídavných menách, ktorých súčasťou sú v podradovacom (determinačnom) vzťahu. Problémy sa objavujú napríklad pri adjektívizácii dvoch alebo viacerých odborných termínov. Syntagmatické a sémantické opodstatnenie vzťahov medzi časťami (zložkami) takéhoto prídavného mena je známe prevažne úzkemu okruhu používateľov jazyka.

Na tomto mieste si všimneme niektoré zložené adjektívne termíny z oblasti hudobnej teórie. Nejasnosti môžu vzniknúť už pri spájaní takých zložiek, ktoré sú vlastne opozitami a medzi ktorými je na prvý pohľad zreteľne koordinatívna syntagma: *harmonický* a *melodický*; *basový* a *sopránový*; *diatonický* a *chromatický*; *durový* a *molový*; *vertikálny* a *lineárny*, *polyfónny* a *homofónny* a pod. V súvislosti so základnými definíciami týchto pojmov nehovoríme *melodická harmónia* (*harmonická melódia*), *sopránový bas* (*basový soprán*), *chromatická diatonika* (*diatonická chromatika*), *molový dur* (*durový mol*), *lineárna vertikála* (*vertikálna lineárnosť*), *polyfónna homofónia* (*homofónna polyfónia*).

Ak by sme pokračovali v muzikologickom vymedzení týchto pojmov, zistili by sme, že bližšie určenie jedného adjektíva druhým nie je vždy úplne vylúčené. Napríklad v súvislosti s pohybom harmonickej a melodickkej zložky v priebehu skladby môžeme pozorovať ich vzájomné ovplyvňovanie, keď harmónia preberá melodické prvky a melódia prvky harmonickej.

Podobná situácia je napr. pri harmonicko-melodickej štýle, kde sa melódia a harmónia chápu ako jeden celok (harmonickú zložku určuje melódia a opačne). Pri takejto interpretácii by sa v závislosti od kontextu medzi zloženiami *melodický* a *harmonický* vzťah očakával podradovací (*melodickoharmonický štýl*, *melodickoharmonický pohyb*, *melodickoharmonické myslenie* a pod.).

V terminologickej oblasti sa predpokladá tendencia k ustálenosti a dištingtívnosti významov jednotlivých pojmov. Použitie alebo nepoužitie spojovníka v odborných termínoch má význam vo vedomí používateľov jazyka relatívne stabilizovať. Platí to aj pre kompozitá, ktoré sú na prvý pohľad zlučovacie (a tak sa aj ortograficky označujú), no v skutočnosti vyjadrujú určovanie. Napriek tomu významová ambivalentnosť, ktorú pozorujeme aj v odborných pojmoch z oblasti hudby, komplikuje použitie spojovníka. Týka sa to prídavných mien, ktoré nezodpovedajú slovenskému spôsobu tvorenia slov. Už v roku 1977 J. Horecký v štúdiu *Zložené prídavné mená v slovenčine* (Jazykovedné štúdie 13. Bratislava 1977, s. 131 – 137), ale aj neskôr L. Navrátil v publikácii *Nominálne slovné druhy* (Nitra 2002, s. 108) upozorňujú na zavedenie nového typu zložených prídavných mien (*vedecko-technický*, *inžiniersko-technický* alebo *technicko-hospodársky*), ktorý by dostatočne bral do úvahy vznik nových pojmov a nových vzťahov.

V hudbe takéto typ predstavujú kompozitá *figuratívno-akordický* a *polyfónno-kontrapunktický*, ktoré môžeme transformovať v determinatívnej syntagme ako *figuratívne* (t. j. *melodické*, *horizontálne*) *akordy* (oproti *vertikálnym akordom*) a *polyfónny kontrapunkt* (oproti *homofónnemu kontrapunktu*). No nie je tu vylúčené ani priraďovanie *figuratívny* a *akordický*; *kontrapunktický* a *polyfónny*. Na základe pravopisu určovacieho typu *inžiniersko-technický* uprednostňujeme písanie týchto zložených prídavných mien so spojovníkom. Napríklad píšeme *polyfónno-kontrapunktická fúga*, *figuratívno-akordické prelúdium*, *melodicko-harmonický pohyb*, *melodicko-harmonický bas*, *melodicko-harmonické myslenie*, ale aj *vertikálno-harmonické chápanie hudobnej štruktúry*, *chromaticko-diatonické postupy*, *polyfónno-homofónny sprievod*, *rytmicko-metrická obmena tanca*, *kvintakordálno-harmonické piesne*, *dominantno-septakordálne postupy* a pod.

Na záver dodávame poznámku týkajúcu sa zamieňania spojovníka a pomlčky: zamieňanie týchto interpunkčných znamienok je nenáležité, hoci na

písacích strojoch sa namiesto spojovníka písala pomlčka. Sú to dve funkčne odlišné interpunkčné znamienka a ich nerozlišením (nielen) v odborných termínoch môžu vzniknúť komunikačné nedorozumenia. Kým spojovník vyjadruje vzťah rovnocennosti zložiek zloženého slova, pomlčka má celkom inú funkciu a pri zložených slovách nemá miesto.

Katarína Pekariková

V Boleráze, nie v Bolerázi

V daktorých médiách (najmä v tlači a na internete) možno badať nenáležitú príponu v lokáli jednotného čísla utvorenou od názvu *Boleráz* v podobe *v Bolerázi*. Príkladov je dozaista viac než dosť, niekoľko z nich uvádzame: Podľa K. Hanúska počas hodnoteného obdobia výraznejšie investoval iba podnik Wienerberger do výstavby nového závodu v Zlatých Moravciach a rekonštrukcie tehelne v Bolerázi (Národná obroda, 21. 7. 2000, s. 5). Tehelne šokovala vysoká daň v Bolerázi (Pravda, 18. 5. 2005, s. 6). V denníku Sme (3. 6. 2005, s. 5) sa uvádza: *Doteraz vlastnil tehelne v Zlatých Moravciach a Bolerázi, do ktorých investoval celkovo 1,1 miliardy korún. Mesto Trnava nás na svojej webovej stránke informuje o majstrovstvách Slovenska dvojsedadlových vetroňov, a to prostredníctvom príspevku s názvom O tituly v Bolerázi. Firma Dr. Oetker so sídlom v Boleráze o sebe píše: Spoločnosť Dr. Oetker vstúpila na slovenský trh v roku 1991. Od roku 1993 vyrába na Slovensku vo svojej výrobnjej divízii v Bolerázi... Túto úlohu zabezpečujú vysoko kvalifikovaní odborníci v našom vývojovom laboratóriu v Bolerázi (<http://www.oetker.sk/frmoetker/frmoetkerf.php?frm=FIRMA>).*

V slovenčine existuje tak všeobecné podstatné meno *boleráz*, ako aj vlastné meno *Boleráz*, pričom *boleráz* je výraz pre záhradný ker s drobnými stále zelenými lístkami, ktorého botanický názov je *krušpán* a synonymné pomenovanie *buxus*. Podľa štatistických prehľadov (august 2006) obec Boleráz má 2099 obyvateľov. V súčasnom spisovnom jazyku sa obyvateľ

Bolerázu nazýva Bolerázan (nie Bolerázčan), v množnom čísle Bolerázania (nie Bolerázčania), obyvateľka Bolerázanka (nie Bolerázčanka), vzťahové prídavné meno je bolerázsky, napr. bolerázsky kostol, bolerázska stanica, bolerázske hody. Názov obce Boleráz je mužského rodu a skloňuje sa podľa vzoru dub. Ide o neživotné vlastné podstatné meno, ktoré v genitíve jednotného čísla má príponu -u, z Bolerázu (nie z Boleráza) podobne, ako je z Kaukazu, bod mrazu, uhol odrazu, podľa výkazu práce, z nepriameho dôkazu, podľa rekreačného poukazu, vojsť do zákazu. V lokáli jednotného čísla má v spisovnom jazyku príponu -e, v Boleráze (nie v Bolerázi) analogicky ako na Kaukaze, v La Paze, vo Víťaze, v tuhom mraze, byť v obraze, v odbornom výraze, v odraze svetla, v štatistickom výkaze, v úradnom rozkaze, v príkaze, v bibliografickom odkaze, v usvedčujúcom dôkaze, v preukaze totožnosti, v písomnom zákaze, hovoriť o neuveriteľnom prírodnom úkaze, v ideovom odkaze.

Na záver: V názve *Boleráz* je v lokáli jednotného čísla prípona *-e*. Podoba v *Bolerázi*, ktorá sa vyskytuje v miestnom úze, je v spisovnej slovenčine nekorektná, preto je správne *Žil a bol pochovaný v Boleráze*.

Jozef Maculák

KS

SPRÁVY A POSUDKY

Prezentácia slovníkových diel z kuchyne najvýznamnejších lexikografických pracovísk Slovenska

17. apríla 2007 sa o 14. hodine uskutočnila v knižnici Slovenského národného múzea na Vajanského nábreží prezentácia lexikografickej produkcie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave a Inštitútu slovakistiky, všeobecnej jazykovedy a masmediálnych štúdií Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity.

Moderátorom príjemného popoludňajšieho stretnutia bol riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave Slavomír Ondrejovič, ktorý prítomných priaznivcov jazyka, nielen tých jazykovedných, privítal zaujímavým citátom Jamesa Hulberta o práci lexikografa: „*Každý deň rieši lexikograf nové problémy, väčšinou malé, ale nesmierne zaujímavé; na sklonku dňa sa cíti zdravo unavený, ale spokojný...*“

Program podujatia vyplnili slová redaktorov, autorov či spoluautorov rôznych špecifických lexikografických diel.

Prvým referentom bol Milan Majtán, vedúci oddelenia dejín slovenčiny Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Prítomní mali možnosť nazrieť do zákulisia neľahkej tvorby jednotlivých zväzkov *Historického slovníka slovenského jazyka*, ktorého šiesty zväzok je dnes na pulkoch našich kníhkupectiev. Konceptia práce na historickom slovníku sa začala formovať v roku 1961 excerpciou materiálu, ktorá vyústila do kartotéky zloženej z miliónov excerpčných lístkov. Roku 1973 vznikol ukážkový zošit z predpisovného obdobia, pri ktorom si kolektív autorov uvedomil klady i zápory zvolenej koncepcie. Išlo najmä o rozsah slovníka a ten sa napokon ustálil na slovník stredného typu v rozsahu predpokladaných 7 – 8 zväzkov.

Zámer prípravy Historického slovníka slovenského jazyka spreď takmer tridsiatich rokov sa v súčasnosti stáva reálne hmatateľný. Ak si zaspomí-

name, prvý zväzok Historického slovníka slovenského jazyka uzrel svetlo sveta v roku 1991, následne vyšli ďalšie zväzky v rokoch 1992, 1994, 1995, 2000. V roku 2006 vyšiel šiesty – predposledný zväzok slovníka, na ktorom pracoval desaťčlenný kolektív odborníkov z oblasti histórie jazyka sústredených na pôde Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave. Slovník zachytáva lexiku excerpovanú z pamiatok (testamenty, súpisy pozostalostí, právne knihy atď.) z obdobia 15. – 18. storočia. „V heslovom zázname nájde používateľ varianty slov čiastočne aj výberovo, slová mierne hniezdované. Samozrejme, ak bol rozsah slovníka koncepciou obmedzený na istý počet zväzkov, treba počítať s faktom, že pri každom hesle nenájde používateľ doklady zo západného, stredného i východného Slovenska súčasne. Snažili sme sa však o reprezentatívne ukážky, aby slovník splnil cieľ, pre ktorý ho používatelia budú brať do rúk.“

Slovník slovenských nárečí II. a prácu na ňom predstavila odborníčka v oblasti slovenských nárečí Adriana Ferencíková. Všetkých priaznivcov dialektológie potešila informáciou o počte zväzkov Slovníka slovenských nárečí – plánované sú štyri zväzky. Spomenula aj problémy, s ktorými sa autorský kolektív pri práci s nárečiami a ich spracovaním v slovníkovej podobe stretáva – jedným z kľúčových je definícia nárečového slova, od ktorej sa odvíja zaradenie slova do slovníka. V slovníku nájdeme tvary konkrétneho slova pochádzajúce z rôznych nárečových oblastí, ako aj ich písanú podobu. Adriana Ferencíková upriamila pozornosť poslucháčov aj na *Atlas slovenských nárečí*, po ktorom používateľ môže siahnuť v prípade, že by potreboval zistiť aj územné rozmiestnenie skúmaného nárečového javu na našom území. Prítomní mali možnosť overiť si svoje nárečové vedomosti spojené so slovami *pery* či *zemiaky*, ktorých nárečovú podobu sa nakoniec auditóriu podarilo spoločne zrekonštruovať takmer dokonale. Záverečné slová referentky boli výzvou: „Slovník netreba čítať, ale používať a materiál naň je potrebné stále zbierať. V súčasnosti totiž potrebuje dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV práve spolupracovníkov, ktorí by materiál zbierali priamo v teréne. Vy, ktorí môžete, pomáhajte napríklad diplomovými prácami.“

Svoje miesto v predstavovaní lexikografickej produkcie Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV mal, samozrejme, aj slovník, ktorého sa spoločnosť dožadovala veľmi dlho, slovník, ktorý preklenul 38-ročné obdobie absencie takejto publikácie – *Slovník súčasného slovenského jazyka A – G*. Prítomní

mali možnosť počuť z úst hlavných redaktoriek tohto monumentálneho diela Kláry Buzássyovej a Alexandry Jarošovej vecné a informačne nasýtené formulácie týkajúce sa najčerstvejšieho výkladového slovníka slovenského jazyka a jeho vzniku. V pripravovaných ôsmich zväzkoch slovníka bude zachytená lexika v rozsahu približne 220 – 240 tisíc slov, ktorá pokrýva rozpätie 50 rokov. Kolektív autorov sa začal výraznejšie tvoriť v roku 1995, keď jeho rady doplnili skúsené autorky dokončeného Slovensko-ruského slovníka. Novou a neoceniteľnou pomocou pri koncipovaní hesiel prvého zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka bola 1. lexikálna databáza, na ktorej základe sa v roku 2002 začala cielene budovať databáza Slovenského národného korpusu v súčasnosti obsahujúca vyše 350 miliónov textových jednotiek. S ňou majú autori slovníka možnosť denne pracovať – už nie sú odkázaní len na preberanie kartotečných lístkov tak, ako to bolo v začiatočných fázach tvorby slovníka pred rokom 2002. Celá koncepcia práce a tvorby slovníka je opísaná na jeho úvodných stranách. Na ilustráciu môžeme spomenúť aspoň pár dôležitých bodov: v heslovej stati je presne uvedená výslovnosť každého potenciálne nejasného slova, gramatická informácia je rozsiahlejšia, ako sme boli doteraz zvyknutí – teda dnes sa už nemôže stať, že by používateľ jazyka nevedel interpretovať uvedenú skratku v slovníku, všetko je v ňom prehľadne rozpísané. Slovník je prínosom aj v uvádzaní pôvodu konkrétnych slov, autori obmedzili hniezdovanie slov. Alexandra Jarošová upozornila prítomných na zložitosť výkladu každého jedného hesla, na používanie sémanticky jednoduchších slov vo výklade, aby výklad nebol „štylistickým cvičením, ale naozaj jasným a zrozumiteľne podaným vysvetlením významu konkrétneho slova“. Slovník má vedecko-opisný a kodifikačný rozmer, hoci niektorí používatelia by mohli namietat' proti dvojtvarom v prípadoch slov zakončených na *-ar/-ár; -areň/-áreň*. Slovník súčasného slovenského jazyka však odráža situáciu reálneho používania jazyka i tlak na prehodnotenie striktno kodifikovanej normy. Kolektívny rozmer diela sa odráža aj v počte autorov tejto jedinečnej lexikografickej publikácie – 12-členný tím žien, dve hlavné redaktorky, 73 odborných konzultantov a množstvo ďalších spolupracovníkov. To všetko svedčí o výnimočnosti lexikografického diela – prvého zväzku *Slovníka súčasného slovenského jazyka A – G*.

Ani členovia Inštitútu slovakistiky, všeobecnej jazykovedy a masmediálnych štúdií Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity Martina Ivanová a Martin Ološtiak neprišli do priestorov knižnice SNM naprázdno. Dlhú cestu z druhej strany Slovenska merali preto, aby priaznivcom slovenského jazyka predstavili svoju lexikografickú produkciu, ktorá je zameraná na špecifickejších používateľov ako spomenuté slovníky z produkcie Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave.

Kolektívne dielo *Slovník koreňových morfém slovenčiny* vyšlo v nadväznosti na známy Morfematický slovník slovenčiny. 66 500 lexém je segmentovaných a usporiadaných podľa koreňových morfém. K nim sú priradené aj doplnujúce informácie v podobe čísel predstavujúcich napríklad cudzí či domáci pôvod koreňovej morfémy. V slovníku používateľ ocení znázornenie slovotvorných vzťahov – stupeň motivovanosti, vzájomnú, príp. viacnásobnú motivovanosť.

O pôvode *Slovníka anglických vlastných mien v slovenčine*, ktorý sa dostal na pulty našich kníhkupectiev v roku 2006, sme sa mohli dozvedieť z úst jedného z jeho autorov Martina Ološtiaka. Prínos slovníka je evidentný už z jeho názvu: tri druhy zachytenej výslovnosti – anglická, poslovenčená a slovenská i skloňovanie osobných mien, názvov hudobných skupín či geografických názvov.

Najhorúcejšou novinkou utorkového popoludnia v knižnici SNM bol druhý zväzok *Valenčného slovníka slovenských slovies* priamo privezený z tlačiarne, ktorý spracovala Jolana Nižniková na báze Slovenského národného korpusu. Špecifickosť a odbornosť slovesnej valencie zachytenú v tejto publikácii istotne docenia viac jazykovedci ako bežní používatelia jazyka.

Záverom popoludnia boli jazykové diskusie pri chutných koláčikoch, o ktoré sa postaralo vedenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV – ako obyčajne skvelý organizátor celej akcie spolu s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV v Bratislave a so Slovenským národným múzeom.

Katarína Gajdošová

Nezabúdajme na súvislosti!

[GÁFRIKOVÁ, Gizela: *Zabúdané súvislosti*. Bratislava: Slovac Academia Press. 2006. 274 s.]

Výskumom starých textov vydaných tlačou alebo evidovaných v archívoch ako rukopisné pozostalosti sa postupne spresňuje a kompletizuje kultúrny obraz konkrétneho dejinného úseku, ktorým slovenské spoločstvo prechádzalo. Ako ukazujú štúdie o slovenskej literatúre 17. a 18. storočia, ktoré napísala a pod titulom *Zabúdané súvislosti* (ďalej ZS) vydala Gizela Gáfriková, na tomto výskumnom poli je dostatok priestoru na literárnovedné bádanie aj na výskum vývinu slovenského jazyka, teda pre jazykovedu. Autorka upriamuje pozornosť na druhovú, štylistickú, estetickú, jazykovú atď. problematiku staršej slovenskej literatúry, nabáda k jej intenzívnejšiemu výskumu a vyslovuje nespokojnosť s tým, že napriek naliehavej potrebe riešiť niektoré koncepčné aj parciálne otázky je tento výskum „naďalej marginalizovaný“ (s. 44). Okrem tematických okruhov naznačených vo všeobecnosti stretáme sa v štúdiách s dotváraním osobnostných a umeleckých profilov jednotlivých významných predstaviteľov našej barokovej literatúry. Sú to Hugolín Gavlovič, Samuel Hruškovic, Daniel Krman, Paulín Bajan, Tobiáš Masník a i. Prinajmenšom meno Hugolín Gavlovič, meno autora skvostu staršej slovenskej literatúry, rozsiahlej veršovanej skladby obsahujúcej didakticko-reflexívne básne známe pod názvom *Valaská škola mravív stodola*, mali by si navždy zapamätať absolventi našich stredných škôl, predovšetkým gymnázií. To preto, aby sa v nastupujúcej generácii slovenských vzdelaných ľudí osvojením podobných faktov v čo najväčšej miere paralyzovala hrozba straty historickej pamäti a kontinuity vývinu národnej literatúry, kultúry a jazyka. Hoci sa v ZS pozornosť primárne sústreďuje na literárnovednú problematiku, niektoré štúdie viac, niektoré menej pertraktujú fakty spadajúce aj do kompetencie jazykovedy. Nie je to nič výnimočné ani neočakávané, keďže obidve spoločenskovedné disciplíny skúmajú ten istý fenomén či objekt, pravdaže, každá z vlastného zorného poľa. S prihliadnutím na zacielenie Kultúry slova ako vedecko-popularizačného časopisu pre jazykovú kultúru a terminológiu a od istého času aj publikačného orgánu troch inštitúcií (Jazykovedného ústa-

vu E. Štúra SAV, Matice slovenskej a Ministerstva kultúry SR) pokúsili sme sa vybrať zo ZS práve fakty súvisiace s otázkami jazykovej kultúry. Uvedené inštitúcie majú totiž svoj podiel na súčasnej starostlivosti o stav jazykovej kultúry a o rozvoj slovenskej terminológie.

Zo zborníka ZS vidieť, že starostlivosť o kultúru jazyka a jeho ob-
ranu je našim neodňateľným údelom a že súčasné konanie a iniciatívy
v oblasti kultivovania spisovného jazyka majú hlboké historické korene.
Potvrdzujú to mnohé zistenia G. Gáfríkovej, najmä konštatácie o „ná-
pravných“ zásahoch do konkrétneho textu. Napríklad v štúdiu o koncep-
ciách literárneho jazyka (s. 45 – 63) autorka cituje komendančnú (od-
porúčajúcu) báseň na počesť zostavovateľa evanjelického modlitebníka
a upozorňuje na zaobchádzanie zostavovateľa modlitebníka s jazykom
videné očami autora básne. Komentuje to takto: „V ‚mluvení‘ (v hovore-
nom jazykovom prejave), ale i v ‚psaní‘ (v tlačenej literatúre a v písom-
nostiach) nachádzal Bubenka ‚kazy‘, ktoré podľa jeho mienky zapríčinili
pokles kultivovanosti ‚slovenskej reči‘, a preto spôsobujú i duchovnú
ujmu jej používateľom. Autora práve vydannej modlitebnej knižky a du-
chovných piesní totiž chváli za to, že zdokonalením (‚nápravou‘) jazy-
kovej úrovne svojich textov umožňuje čitateľovi nerušenú vrúcnosť re-
ligiózneho zážitku“ (s. 46). Na inom mieste sa možno dočítať, že česká
jazyková mutácia slávnej učebnice Orbis pictus je „poznačená takými
výraznými slovakizačnými tendenciami, že ‚sub specie‘ súvekých pravi-
diel českej gramatiky pôsobí dojmom jazykovo nezredigovaného textu“
(s. 47). Z podobných krokov vychodí záver, že „Slovenčina si... kliesnila
cestu k vlastnej ‚pulerovanej‘ úrovni“ (s. 63).

Z lingvistického hľadiska, presnejšie z hľadiska kodifikácie jednot-
livých položiek spisovnej slovenčiny je pozoruhodná Gáfríkovej glosa
o prepise osobných mien z uhorského obdobia slovenských dejín (s. 215
– 222). Glosa je svojou podstatou polemická, ale autorka sa zastáva plat-
nej kodifikácie. O prepise uvedených osobných mien, ako aj o prepise
antických, gréckych a latinských vlastných mien prebiehala v osemdesiatych rokoch 20. storočia diskusia, ktorej závery sa okrem iného vniesli
aj do Pravidiel slovenského pravopisu (1. vyd. r. 1991). Zjednodušené
ich možno zhrnúť v konštatovaní, že osobné mená z uhorského obdobia
slovenských dejín sa píše slovenským pravopisom a že pri prepise an-

tických vlastných mien prichádza do úvahy adaptácia (napr. prepísaná podoba je *Démosthenés*, adaptovaná *Demostenes*; používa sa adaptovaná podoba zaznamenaná už v predchádzajúcich kodifikačných príručkách). Časť kultúrnej slovenskej pospolitosti vyslovila a doteraz vyslovuje námietky, že takouto kodifikáciou sa vnucuje nenáležitá identita nositeľom rodových mien, že adaptované podoby antických mien sú svojím hláskovým usporiadením vzdialené od pôvodného jazyka ap. Hodno odcitovať Gáfríkovej stanovisko k takýmto názorom: „Ak sa v poľštine Michelangelovo meno zvykne bežne... používať v podobe Michal Anjel, sotva budeme upodozrievať príslušníkov poľskej kultúrnej verejnosti, že chcú talianskemu renesančnému umelcovi vnútiť poľskú etnicitu či ‚identitu‘. Uvedená podoba jeho mena jednoducho vyjadruje... proces jeho transformovania do domáceho jazykového a kultúrneho kódu“ (s. 216). Argument, že aj v iných kultúrnych prostrediach sa jazyková, kultúrna atď. suverenita odvodzuje „v prvom rade od princípov vytvorených z vlastných kultúrnych zdrojov a pre v l a s t n é (zdôraznil I. M.) potreby“ (s. 222) pokladáme za presvedčivú a neodškriepiteľnú.

Štúdie ZS sú napísané s ozajstnou a úctyhodnou akribiou, ku ktorej sa organicky pripája špecifický vzťah autorky k starým literárnym textom. Prejavuje sa napr. v záľube, s akou vlastný interpretačný text prestýka dávnejšími spôsobmi vyjadrovania a pomenúvania. Ide o slová a výrazy typu *nesrozumiteľnosť*, *zatemnělá slova*, *podlé regul dokonalé Poesý*, ako aj o latinské lexikálne citáty *per negationem*, *sub specie*, *pro domo sua* a i. ZS určite neunikne pozornosti jazykovedcov zaoberajúcich sa históriou jazyka, ale môže zaujať aj pozornosť kohokoľvek, kto sa zaujíma o staršiu slovenskú literatúru.

Ivan Masár

Dobrá pomôcka pre študentov slovenčiny aj pedagógov

[HLADKÝ, Juraj – MACULÁK, Jozef – RENDÁR, Ľubomír – VESELSKÁ, Eva: Pravopisno-gramatická príručka s cvičebnicou. Žilina – Trnava: Mozaika – Katedra slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity 2006. 176 s.]

Súčasťou stredoškolského učiva zo slovenčiny býva okrem iného aj zvládnutie ortografickej (pravopisnej) i gramatickej stránky jazyka. Nie vždy je to však samozrejmosťou, keďže pomer vyučovacích hodín medzi jazykovou a literárnou zložkou na stredných školách vyznieva väčšinou v neprospech jazykovej zložky. Záujemcovia o vysokoškolské štúdium slovenčiny, samotní študenti slovakistiky, ale aj ostatní používatelia jazyka si svoje medzery môžu odstrániť systematickým precvičovaním rôznorodých pravopisných či gramatických javov. V obchodnej sieti sa dá nájsť množstvo takto didakticky zameraných titulov, väčšina z nich je však určená predovšetkým žiakom základných či stredných škôl.

Preto nás zaujalo a potešilo, keď sa nám do rúk dostala viacúčelová pomôcka – *Pravopisno-gramatická príručka s cvičebnicou*, ktorú pripravili (nielen) pre (svojich) poslucháčov pedagógovia z Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v spolupráci s vydavateľstvom Mozaika. Čo všetko v nej môžeme nájsť? Príručka je rozčlenená do ôsmich častí: 1. Krátky prehľad pravidiel slovenského pravopisu, 2. Gramaticko-pravopisné osobitosti jednotlivých slovných druhov, 3. Syntaktické osobitosti v slovenskom pravopise a interpunkcia, 4. Interpunkcia, 5. Bibliografické záznamy, citácie a parafrázovanie v texte, 6. Literatúra, 7. Pravopisné cvičenia a diktáty, 8. Riešenia úloh a cvičení. Z naznačeného rozvrhnutia jednotlivých kapitol vidno, že autori dobre poznajú, ktoré javy robia študentom najväčšie problémy, a preto sa im v predkladanej práci primerane venujú.

Publikácia vychádza z aktuálnych kodifikačných príručiek: z Pravidiel slovenského pravopisu (2000; ďalej PSP), Pravidiel slovenskej výslovnosti (1996), Krátkeho slovníka slovenského jazyka (2003) a z fundovaných teoretických prác (napr. akademická Morfológia slovenského jazyka, 1966; porov. literatúru na s. 97). V časti zameranej na pravopis je stručne predstavený zákon o rytmickom krátení a jeho výnimky. Azda nedopatrením sa k príkladom ilustrujúcim rytmické krátenie dostali tvary slovesa *padnúť*: *padnú*

– *padnúť* (s. 7; popri správnych *viažu – viažuc – viažuci, vládnucci, striehnucci*), pri ktorých nie je dôvod na krátenie. Dané sloveso *padnúť* má s niektorými uvedenými príkladmi (*vládnucci, striehnucci*) spoločný len slovesný vzor – *chudnúť*. V súlade s PSP sa ďalej uvádzajú skrátené slovotvorné prípony *-ár, -áreň*, napr. *bábkár, frézareň*. Samozrejme, že je to správne. V tejto súvislosti len chceme dať do pozornosti, že najnovší výkladový slovník (Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G, 2006) pri tomto type pripúšťa už aj variantnú možnosť, teda *bábkár/bábkár; frézareň/frézareň*.

Pri písaní predpôň a rozdeľovaní slov by sa nám žiadalo doplniť to, že slová sa rozdeľujú nielen podľa slabičného, teda zvukového princípu (*le-žať, trh-núť*), ale aj podľa morfeomatického, t. j. významového členenia (*sú-hvez-die*). V niektorých prípadoch sa slabičné a morfeomatické rozdelenie prekrýva, napr. *trh-núť*, inde sa ponúka niekoľko možností, ako rozdeliť slovo, napr. *dáž-dnik* (slabičné), *dážd-nik* (morfeomatické).

K ďalším rozoberaným problémovým okruhom patrí písanie slov spolu, osobitne a so spojovníkom, pričom zásady písania pomlčky sa analyzujú v časti o interpunkcii (s. 91) a otázka písania spojovníka sa bližšie spomína aj v rámci pravopisu zložených adjektív (s. 37). Na lepšiu orientáciu v texte by sme možno na túto skutočnosť upozornili vo vzájomných odkazoch, príp. v poznámke pod čiarou.

Z hľadiska používateľov príručky sa veľmi prehľadným spôsobom vymenúvajú prípady slov a slovných spojení, ktoré sa pokladajú za vlastné mená, a prípady, ktoré za proprium nemožno považovať. Chceli by sme vyzdvihnúť bohatý a pestrý exemplifikačný materiál, ktorým sa znázorňujú analyzované javy, ako aj rozširujúce informácie nielen čisto jazykového charakteru. Napríklad v časti o písaní značiek a skratiek (s. 26) sa hierarchicky podáva zoznam skratiek hodností používaných v Policajnom zbore SR a v Zbore väzenskej a justičnej stráže so spresnením, že Ozbrojené sily SR majú túto systematiku skratiek odlišnú.

V nasledujúcej kapitole sa prezentujú najfrekventovanejšie gramatické a pravopisné osobitosti jednotlivých slovných druhov, napr. pravopis v slovotvorných príponách podstatných mien, osobitosti pri skloňovaní cudzích substantív, rozdiel medzi základnou a radovou číslovkou. V časti venovanej zámenám, konkrétne rozdielu medzi vymedzovacími zámenami *sám* a *samý*, uvádzajú sa životné a neživotné nominatívne plurálové tva-

ry mužského rodu, tvary ženského a stredného rodu zámena *sám* (*chlapci sami – ženy, deti, psy samy*). Doplňili by sme aj tvary nominatívu plurálu ženského a stredného rodu a neživotný tvar mužského rodu aj pri zámene *samý*, napr. *samé ženy, deti, psy* (mužského rodu životný tvar – *samí chlapci* – je zachytený). Okrem toho sa pravdepodobne omylom zaradil výklad o písaní zložených prídavných mien s číslovkou k výkladu o zámenách (s. 44). V kapitole venovanej slovesám by sme popri písaní *i/y*, záporu slovesa *byť* a kvantity v príponách neurčitých slovesných tvarov možno ešte spomenuli pomôcky pri tvorení imperatívu (koreň končiaci sa na jednu spoluhlásku má nulovú príponu – *rob*, ak sa končí na skupinu spoluhlások s prvou sonórou, prípona je *-i* alebo nulová – *urč/urči, fajč/fajči*), ďalej by sme používateľov upozornili na analytické tvorenie rozkazovacieho spôsobu pri 3. osobe (*Nech robí! Nech robia!*) a jeho obmedzenie napr. pri procesných slovesách (o nebi – *mračíť sa*), dotkli by sme sa vidových osobitostí sloviac a pod.

V rámci každej rozoberanej problematiky je v ponuke množstvo pomerne náročných a rozsiahlych cvičení a diktátov zameraných hlavne na doplnenie správnych tvarov, interpunkcie, malých/veľkých písmen, na hľadanie a opravu prípadných pravopisných chýb a na ich zdôvodnenie a pod.

Zo syntaktických pravopisných osobitostí autori obracajú pozornosť hlavne na čiarku v jednoduchej vete, v jednoduchom a zloženom súvetí, pričom teoretická časť sa strieda s konkrétnymi cvičeniami. Výklad zahŕňa poznámky praktického charakteru, napr. informácie o tesnom a voľnom prívlastku, o hierarchizácii členov v postupne rozvíjajúcom prívlastku – najbližšie k nadradenému substantívu je určovací prívlastok, nasleduje diferencujúci, ďalej hodnotiace, kvantitatívne, prívlastňovacie prívlastky a napokon situačno-kontextové, a to odkazovacie a vymedzovacie (*tá istá naša prvá dobrá vojenská vysoká škola*). Autori ďalej analyzujú desať schém zložených súvetí aj s variantmi pri istých typoch, čím sa osvetľujú medzivetné vzťahy v zloženom súvetí. Korektné používanie interpunkčných znamienok, predovšetkým čiarky, vychádza práve zo správneho pochopenia týchto medzivetných vzťahov. Na tomto mieste máme trochu dojem, že výkladový text je náročnejší na percepciu, pretože je umiestnený medzi konkrétnymi cvičeniami, ale pravdepodobne to vychádzalo z autorského zámeru, aby sa jednotlivé typy zloženého súvetia priamo aplikovali do praktických úloh.

Keďže nevyhnutnou súčasťou vysokoškolského štúdia býva príprava rozličných písomných (seminárnych, diplomových a podobných) prác, študenti zaiste privítajú návod, ako uvádzať bibliografické údaje, ako citovať a parafrázovať v texte (s. 93 – 96). Podkladom pre autorov bola STN ISO 690 o bibliografických odkazoch a citáciách (1998) a Pravidlá slovenského pravopisu (2000). V konkrétnych ukázkach bibliografického záznamu sa študenti môžu zoznámiť s presným zápisom knižnej publikácie, štúdie v zborníku, článku v seriálovej publikácii a elektronických dokumentov. Autori explicitne zdôrazňujú etickú stránku citovania a parafrázovania a upozorňujú na rozdiel medzi nimi. Z pozície čitateľa by sme možno odporučili uvádzanie jednotlivých príkladov citácií a parafrázovania iným typom písma (napr. kurzívou), aby ukázkový text vizuálne nesplyval s textom výkladu.

Záverčná časť pozostáva zo samostatných pravopisných cvičení (tých je spolu 13) a ucelených diktátov rôznorodého typu (dohromady 59). Správnosť riešených úloh vrátane pravopisných cvičení možno overiť na konci príručky.

Obsahovo systematické a didakticky prístupné spracovanie predloženej publikácie je dobrým predpokladom na to, že splní svoj účel a vhodne poslúži ako doplnkový študijný materiál v rámci seminárnych cvičení, napr. z ortografie, morfológie či syntaxe, a celkovo tak pomôže študentom a ostatným záujemcom o jazyk zlepšiť svoju jazykovú kultúru v písomnom prejave.

Nicol Janočková

Čhavore hin amaro bacht (Deti sú naša budúcnosť) – slovenčina a rómske deti

[JUSTOVÁ, Martina – RAKOVSKÁ, Gabriela – ORAVCOVÁ, Zuzana: Čhavore hin amaro bacht: Deti sú naša budúcnosť. Beladice: Hieroglyf 2006. 40 s.]

Martina Justová je známa ako terénna sociálna pracovníčka zameriavajúca sa na sociálnu prácu s ľuďmi vo výkone trestu, ktorá získala viaceré významné ocenenia aj na európskej úrovni. Zlatomoravské občianske združenie

nie Maják, ktoré riadi, však vďaka úzkej spolupráci s odborníkmi postupne začalo pracovať aj s ďalšími marginalizovanými skupinami obyvateľstva. V súčasnosti rozvíja bohatú činnosť aj v sociálnej práci s Rómami (deťmi aj dospelými na západnom a východnom Slovensku). Jedným z výsledkov činnosti združenia je aj zaujímavá publikácia *Čhavore hin amaro bacht (Deti sú naša budúcnosť)*, ktorá sa okrem iného zaoberá jazykovou kompetenciou, jazykovou gramotnosťou a jazykovým vzdelávaním rómskych detí (samozrejme, so zameraním na slovenský jazyk).

Svojím rozsahom veľká publikácia autoriek Martiny Justovej, Gabriely Rakovskej a Zuzany Oravcovej je jeden z výstupov rovnomeného projektu realizovaného roku 2006. Projekt bol pôvodne určený pre malú skupinku detí, no postupne ho vďaka vhodne zvoleným metódam dobrovoľne začalo navštevovať asi sedemdesiat detí zo Zlatých Moraviec a okolia.

Sama idea projektu vychádza zo skutočnosti, že veľká časť rómskych detí neovláda slovenský jazyk, pretože v rodinnom prostredí a iných sociálnych kontextoch sa dorozumievajú výlučne rómskym jazykom. Autorky konštatujú, že mnohí rómski rodičia nevedú svoje deti k osvojovaniu si slovenského jazyka, čo má za následok zlyhávanie detí v komunikácii v nerómskom prostredí (otázkou je teda napríklad relevantnosť skúšok školskej zrelosti). Zlyhávanie dieťaťa sa, pochopiteľne, najvýraznejšie prejavuje v škole. Pre komunikačné ťažkosti dieťa napríklad nechápe inštrukcie učiteľa a nedokáže vypracovať úlohu, ktorej nerozumie. Neraz je teda dôsledkom umiestnenie dieťaťa do špeciálnej základnej školy. Pritom tu nejde o intelektuálne nerozvinuté, ale o sociálne zanedbané deti.

Účastníkmi projektu boli rómske deti predškolského a mladšieho školského veku a deti navštevujúce špeciálnu základnú školu. Neraz išlo o deti, ktoré ovládajú len miestny (rómsky) dialekt, príp. dva dialekty (v sociálnej oblasti sa používa termín bidialektálne deti) alebo viacero dialektov (napr. kombináciu rómskeho dialektu, češtiny a východoslovenských nárečí).

Projekt zameraný na rozvoj jazykovej a počítačovej gramotnosti viedli v spolupráci s rómskou asistentkou dvaja sociálni pedagógovia. Jednoduché počítačové programy utvorili v spolupráci so softvérovými technikmi a sú špeciálne určené na rozvoj slovnej zásoby slovenčiny a základných gramatických pravidiel slovenského jazyka. O nahovorení textov sa postaral skúsený redaktor a moderátor Slovenského rozhlasu Martin Jurčo. Ako uvádzajú au-

torky, princíp hry v osvojovaní si slovenského jazyka sa ukázal veľmi účinný. Istotne to podporil aj bohatý repertoár „jazykových“ hier – napr. štyri druhy pexesa, v ktorom si deti osvojujú pomenovania zvierat a základných vecí potrebných na hygienu, stravovanie a pod. Keďže grafické zobrazenie vybratého objektu sprevádza aj moderátorom ortoepicky správne vyslovené pomenovanie objektu a stručná inštrukcia, dieťa má možnosť okrem rozvoja svojej jazykovej kompetencie rozvíjať svoju pozornosť, logické myslenie, pamäť a pod. Medzi podobné programy patria hry zamerané na určovanie pomenovaní súvisiacich s hygienou človeka, ich kontexty a pod., pričom podobných programov, resp. ich variantov môže vzniknúť omnoho viac.

Autorky uvádzajú, že po skončení projektu sa výrazne zlepšila jazyková kompetencia a komunikačné zručnosti frekventantov. Svojmu cieľu istotne pomohli aj ďalšie sociálne aktivity realizované s rómskymi deťmi (pomoc pri vypracúvaní domácich úloh, hry, rozvíjanie sociálnych kontextov a pod.). Publikáciu vhodne dopĺňajú obrázky jednotlivých typov cvičení a fotografie. Istotne by boli prospešné aj podobné (hravé) cvičenia na rozvoj gramatickej kompetencie.

Hoci táto „metodická príručka výučby slovenského jazyka v rómskej komunite“ vznikla na základe konkrétnych projektov a vopred pripravených didaktických pomôcok, zdá sa, že podobným (a prirodzeným), aj keď modifikovaným spôsobom by sa dala gramotnosť rómskych detí v slovenskom jazyku inovatívnou formou vyučovať aj v rómskych komunitách v ďalších regiónoch.

Juraj Hladký

SPYTOVALI STE SA

O názve nového druhu obilniny. – Do jazykovej poradne Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra sme dostali otázku, ako sa má v slovenčine správne písať a skloňovať pomenovanie nového druhu obilniny *triticale*.

Názov *triticale* sa v uvedenej podobe uvádza v slovníkoch cudzích slov, pomenúva sa ním umelo vypestovaný kríženec pšenice a raže pochádzajúci z Kanady, ktorý má vyššiu výnosnosť a odolnosť proti chorobám ako pšenica alebo raž. Pomenovanie *triticale* sa k nám dostalo pravdepodobne z angličtiny (keďže rastlina bola vyvinutá v Kanade) a vzniklo zložením latinských botanických názvov pšenice – *Triticum* a raže – *Secale*. Podobne bol utvorený i latinský názov rastliny – *Triticosecale*. V slovenských textoch (i v odborných) sa popri podobe *triticale* čoraz častejšie používa i pravopisne zdomácnená podoba vychádzajúca z výslovnosti – *tritikale*, napr. *šľachtenie, pestovanie, odrody tritikale; nároky tritikale na pestovateľské podmienky; výskyt hubových chorôb na tritikale; produkčná schopnosť tritikale*. Podľa zakončenia na samohlásku *e*, ktoré je pre slovenčinu netypické, sa slovo *tritikale* zaraďuje do skupiny prevzatých nesklonných podstatných mien stredného rodu, ako napr. *finále, bienále, penále, pastorále, karate*. Preto i v spojení so zhodným prívlastkom bude prídavné meno v príslušnom (strednom) rode, napr. *tritikale ozimné; samoopelivé tritikale*.

Keďže *tritikale* je nový druh obilniny, môžeme predpokladať, že sa s uvedeným pomenovaním budeme stretávať čoraz častejšie a postupne sa stane rovnako známym – a to nielen pre odborníkov z oblasti poľnohospodárstva, ale aj pre širokú verejnosť – ako ostatné názvy obilnín *pšenica, raž, jačmeň* či *ovos*.

Prirodzenejšie a pre používateľov jazyka jednoduchšie by však bolo skloňovateľné pomenovanie rastliny. Do úvahy by prichádzala pravopisne a gramaticky adaptovaná podoba *tritikala* ako podstatné meno ženského rodu, ktorá by sa pravidelne skloňovala podľa vzoru *žena* a stala by sa tak plnohodnotným lexikálnym prostriedkom.

Iveta Vančová

Rozplňovať. – M. R. nám napísal: „Vo farmaceutickom priemysle sa na pomenovanie činnosti, keď sa z veľkého balenia pripravujú menšie balenia (napr. masti), niekedy používa výraz *rozplňovať*. Myslím si, že ide o čechizmus, a potreboval by som zistiť slovenský ekvivalent.“

Výraz *rozplňovať*, ktorému pisateľ pripisuje český pôvod, nezachytáva nijaký z výkladových slovníkov českého jazyka a nenájdeme ho ani v neologickom slovníku *Nová slova v češtině*. Nazretie do internetu potvrdzuje, že sloveso *rozplňovať*, resp. jeho dokonavá podoba *rozplniť* sa vyskytujú v publikovaných textoch, hoci iba v malom počte. Obe slovesá sa však zo sémantického hľadiska javia problematické. Vysvetlíme prečo.

Predpona *roz-* má v slovese *rozplňovať* vyjadrovať význam členenia, delenia jedného celku na menšie, samostatné časti, ako je to napr. v slovesách *rozdeľovať* „delením tvoríť samostatné časti, diely“, *rozdobovať* „deliť na menšie časti, kúsky“, *rozčleňovať* „členením rozdeľovať na samostatné časti, úseky, diely“, *rozkladať* „rozdeľovať na časti, rozoberať“, *rozlievať* „liatím rozdeľovať, nalievať“, *rozvažovať* „vážením rozdeľovať“. Sloveso *rozplňovať* vzniklo napodobením tohto typu sloviess, je však utvorené neústrojne. Keď si vezmeme jeho dokonavý tvar *rozplniť*, po odtrhnutí predpony *roz-* dostávame základové sloveso *plniť*. Sloveso *plniť* má význam „robiť plným, naplňovať“, čiže pomenúva činnosť, ktorá vyjadruje pridávanie, pribúdanie. Existuje tu teda rozpor medzi významom predpony *roz-* a významom slovesa *plniť*. Činnosť, keď sa z veľkého balenia v lekárni pripravujú menšie, možno podľa jednotlivých druhov liečiv pomenovať slovesami *deliť*, *rozdeľovať*, *dávkovať* (tablety), *deliť*, *rozdeľovať*, *vážiť*, *rozvažovať*, *dávkovať* (prášky), *rozdeľovať*, *dávkovať* (masti), *rozlievať*, *dávkovať* (tinktúry a iné tekutiny). Súhrnne možno túto činnosť pomenovať slovesom *dávkovať*. Ak potrebujeme vyjadriť dokonavý dej, použijeme sloveso *nadávkovať*, ale môže nám poslúžiť i novšie, zatiaľ zriedkavé sloveso *rozdávkovať*, ktoré vzniklo analogicky podľa sloviess s rozčleňovacou predponou *roz-*.

Silvia Duchková

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

Vďaka, zásluhou – vinou

V bežnej reči, ale aj v publicistike sa pomerne často používajú predložky *vďaka* a *zásluhou*. Všimnime si bližšie význam a vhodnosť používania týchto predložiek na pozadí niekoľkých príkladov vybratých z publicistiky: *Slovensko vďaka Slovak Telecomu na chvoste EÚ. – Vďaka nedeľnému incidentu ceny ropy opäť vzrástli. – Zásluhou človeka sa počet tuleňov na tomto ostrove rapídne zdecimoval. – ČSPD sa zásluhou vojnových udalostí v Juhoslávii a zatarasenia Dunaja rozpadla.*

Predložky *vďaka* a *zásluhou* patria medzi druhotné predložky, ktoré sa vyvinuli z iných slovných druhov: predložka *vďaka* vznikla z podstatného mena *vďaka* a súvisí so slovesami *ďakovať*, *vďačiť*, predložka *zásluhou* vznikla z podstatného mena *zásluha*. Krátky slovník slovenského jazyka (2003) definuje predložku *vďaka* takto: „vyjadruje dôvod, príčinu“, pričom uvádza jej synonymá *zásluhou niečoho*, *vďačiac niečomu* a ako príklad vetu *Vďaka rýchlemu zásahu sa chlapca podarilo zachrániť*. Z výkladu aj uvedeného príkladu je zrejmé, že predložka *vďaka* vyjadruje kladné hodnotenie istej okolnosti (rýchly zákrok) pôsobiacej na priaznivý výsledok deja (záchrana chlapca). Podobne je to s predložkou *zásluhou*, ktorá takisto ostala významovo spätá so svojím základovým slovom *zásluha* a vyjadruje kladné hodnotenie istej okolnosti pôsobiacej na priaznivý výsledok deja (porov. *Úspech vo finále dosiahli zásluhou vynikajúceho výkonu*). Predložky *vďaka* a *zásluhou* preto nie je vhodné používať vo vetách s negatívnym obsahom výpovede. A takými sú vety citované na začiatku. Na vyjadrenie záporného hodnotenia istej (príčinnej) okolnosti spôsobujúcej nepriaznivý výsledok deja používame predložku *vinou*, ktorá je opozitom predložiek *vďaka* a *zásluhou*, príčinnú predložku *pre*, prípadne druhotnú predložku *v dôsledku*. Citované vety by mali znieť takto: *Slovensko vinou Slovak Telecomu na chvoste EÚ. – V dôsledku nedeľného incidentu ceny ropy opäť vzrástli.*

– **Vinou** človeka sa počet tuleňov na tomto ostrove rapidne zdecimoval. – ČSPD sa **pre** vojnové udalosti v Juhoslávii a zatarasenie Dunaja rozpadla alebo ČSPD sa v **dôsledku** vojnových udalostí v Juhoslávii a zatarasenia Dunaja rozpadla.

Silvia Duchková
(Fórum, 2005, roč. 16, č. 12, s. 11)

Kvôli – pre

Východiskom našej jazykovej poznámky je niekoľko viet vybratých z hojného počtu významovo podobných viet s predložkou *kvôli*: *Popredný čínsky environmentálny predstaviteľ rezignoval kvôli ekohavárii.* – *Poslanec kvôli hrozbám zvažuje, že sa nebude zúčastňovať na hlasovaní NR SR.* – *Francúzsko kritizované kvôli protekcionizmu.* – *Britská polícia zatkla hudobníka Peta Dohertyho kvôli drogám.*

Z obsahu uvedených viet je jasné, že predložka *kvôli* sa v nich použila v príčinnom význame: ekohavária bola príčinou, resp. dôvodom rezignácie environmentálneho predstaviteľa, hrozby sú príčinou úvah poslanca o neúčasti na hlasovaní NR SR, protekcionizmus je príčinou kritiky Francúzska, drogy boli príčinou zatknutia hudobníka. Predložka *kvôli* vznikla z podstatného mena *vôľa* a v spojení s predmetom v datíve vyjadruje dej, ktorý sa koná v prospech niekoho alebo niečoho, napr. *do súťaže sa prihlásil kvôli matke* (tzn. aby vyhovel matke, aby jej urobil po vôli), *obetovala sa kvôli rodine* (tzn. v prospech rodiny), *kvôli presnosti treba uviesť*. Význam predložky *kvôli* je teda prospechový, resp. účelový. Význam príčiny alebo dôvodu vyjadruje základná príčinná predložka *pre*: *nepricestoval pre chorobu, nahnevať sa pre maličkosť* (porov. Krátky slovník slovenského jazyka, 2003). Aj v citovaných dokladoch sa namiesto predložky *kvôli* mala použiť predložka *pre*: *Popredný čínsky environmentálny predstaviteľ rezignoval pre ekohaváriu.* – *Poslanec pre hrozby zvažuje, že sa nebude zúčastňovať na hlasovaní NR SR.* – *Francúzsko kritizované pre protekcionizmus.* – *Britská polícia zatkla hudobníka Peta Dohertyho pre drogy.* V 3. a 4. vete okrem

predložky *pre* možno použiť aj predložku *za*, ktorá popri iných významoch vyjadruje aj príčinu: *Francúzsko kritizované za protekcionizmus. – Britská polícia zatkla hudobníka Peta Dohertyho za drogy.*

Silvia Duchková
(Fórum, 2006, roč. 17, č. 1, s. 7)

Panské huncútstvo

Politika ovplyvňuje celú spoločnosť i život jednotlivcov, púta pozornosť novinárov i obyčajných ľudí. O jej aktéroch máme v našom jazyku okrídlenú frázu *Politika je panské huncútstvo*. Hoci je to všeobecne známa veta, neraz ju – a to aj z úst profesionálov – počujeme vyslovovať s dĺžkou na prvej slabike prídavného mena, teda v podobe *pánske huncútstvo*. Zámena prídavného mena *panské* za prídavné meno *pánske* však mení zmysel danej vety.

Obe prídavné mená sú odvodené od slova *pán*, ale každé súvisí s iným významom tohto slova. Prídavné meno *pánsky* sa týka pána ako označenia mužskej osoby, napr. *pánsky oblek, pánska kozmetika, pánska jazda*. Jeho synonymným výrazom je prídavné meno *mužský*. Prídavné meno *panský* sa vzťahuje na pána, resp. pánov ako príslušníkov vyšších spoločenských vrstiev, predstaviteľov vrchnosti. Vyskytuje sa v spojeniach ako *panské sídlo, panské lúky, panské maniere*. Známe je spodstatnené prídavné meno *panské* označujúce majetok feudálov, najmä role, ktoré obrábali poddaní. Tento výraz sa stal súčasťou ustálených slovných spojení *chodiť na panské, robiť na panskom*. Veta citovaná na začiatku sa nevzťahuje na príslušníkov mužského pohlavia, ale na predstaviteľov politických strán, vládnej moci a podobne, preto má správne znieť *Politika je panské huncútstvo*. Ako vidieť, aj nesprávna dĺžka v jednom slove môže spôsobiť nedorozumenie.

Silvia Duchková
(Fórum, 2006, roč. 17, č. 7 – 8, s. 7)

Taký dobrý – tak príjemne

Na charakterizáciu osoby, zvierat'a či veci využívame najmä prídavné mená, ktoré pomenúvajú ich vlastnosti, napr. *vládny človek, štíhle dievča, červený nos, príjemné prostredie*. Keď chceme vyjadriť mieru či intenzitu nejakej vlastnosti alebo stavu, využívame na to ukazovacie zámená *taký (taká, také)* a *tak*. Neraz pritom váhame, či v tom-ktorom prípade použiť príslovkové zámeno *tak*, alebo tvar zámena *taký*. Ide napr. o slovné spojenia: *boli by ste tak/taký láskavý, vládla tam tak/taká smutná atmosféra, má tak/také dobré srdce*. Zámeno *tak* a *taký* majú spoločnú ukazovaciu funkciu, jednako ich nemožno zamieňať. Zámeno *taký* ukazuje na vlastnosť (*taký prsteň by chcela*), resp. mieru (stupeň) vlastnosti a spája sa s príslušným názvom vlastnosti, ktorá je vyjadrená prídavným menom, napr. *bol taký ospalý, cítila sa taká šťastná, takú prudkú reakciu nečakali*. Zámeno *tak* má charakter príslovky a ukazuje na spôsob alebo mieru deja či stavu, napr. *robili len tak naoko, vyzerala tak pôvabne, tak veľmi po nej zatúžil*. V slovných spojeniach *boli by ste taký láskavý, vládla tam taká smutná atmosféra, má také dobré srdce* sa poukazuje na mieru vlastnosti (láskavosti, smútku, dobroty), preto sa v nich má použiť zámeno *taký*.

Silvia Duchková

(Fórum, 2006, roč. 17, č. 10, s. 7)

Význam a používanie prídavného mena významný

V rečovej komunikácii má dôležitú úlohu výber jazykových prostriedkov, ktoré by mali zrozumiteľne a vhodne vyjadrovať obsah určitej informácie. Napríklad prídavné mená, ktorých význam sa konkretizuje v spojení s podstatným menom, musia byť v súlade s významovým obsahom daného podstatného mena. Spájanie prídavného mena s určitým podstatným menom preto nemôže byť ľubovoľné. Z tohto hľadiska pôsobia rušivo takéto formulácie: *V oblasti finančnej kontroly existujú stále významné nedostatky. – Významným rizikom vzniku rakoviny je zlá strava. – Významné*

bezpečnostné **chyby** v čipových súpravách Centrino. – Emisie skleníkových plynov – **významný** skleníkový **problém**. – Pád potenciálne nebezpečného asteroidu spôsobí **významnú katastrofu**. – **Najvýznamnejšie požiare** v histórii Kremnice. – **Najvýznamnejším znečisťovateľom** v povodí rieky Nitra sú Novácke chemické závody. Prídavné meno **významný** znamená „ktorý má veľký význam, význačný, dôležitý, závažný“, napr. **významný človek**, **významný pokrok**, **významné objavy**, **významný medzník**. Toto prídavné meno má hodnotiaci charakter a označuje kladné, priaznivé hodnotenie istého javu, veci, situácie či okolnosti. Jeho spojenie so slovami označujúcimi záporné, nepriaznivé, neželateľné javy, teda so slovami *nedostatky*, *riziko*, *chyby*, *problém*, *katastrofa*, *požiare*, *znečisťovateľ*, je preto nevhodné. V spojení s týmito a podobnými slovami je primerané použiť prídavné mená, ktoré vyjadrujú veľkú mieru negatívneho javu, závažné účinky, dôsledky takéhoto javu. Spojenie *významné nedostatky* by sa malo nahradiť výrazmi *veľké*, *výrazné*, *závažné* či *vážne nedostatky*, namiesto spojenia *významné riziko* je primerané použiť výrazy *vysoké*, *závažné*, *hlavné riziko*, podobne hovoríme o *vážnych*, *závažných chybách* alebo *probléme*, o *vážnej katastrofe*, o *najväčších* alebo *najzávažnejších požiariach*, *najväčšom* či *najzávažnejšom znečisťovateľovi*.

Silvia Duchková
(Fórum, 2007, roč. 18, č. 1, s. 7)

Nejsť či neísť?

KATARÍNA KÁLMÁNOVÁ

Často sa stretávame s otázkou o správnosti výrazov *nejsť* a *neísť*. Od slovesa *ísť* má záporová forma podobu so spoluhláskou *j*, teda *nejsť*. Podoby *nejsť*, *nejde*, *nejdú*, *nejdi!* (aj *nechoď!*) možno nájsť vo všetkých relevantných jazykových príručkách, ako sú napríklad aj Pravidlá slovenského pravopisu a Krátky slovník slovenského jazyka. *Nejsť* je bežná, zaužívaná podoba záporu slovesa *ísť*, ktorá nemá osobitný príznak – je stylisticky neutrálna. Zriedkavo sa môžeme stretnúť aj s podobou *neísť*, ktorú možno

využiť ako expresívny prostriedok na zdôraznenie. Napríklad vo vete *Ísť či neísť?* vynikne lepšie zápor pri rovnakom slovnom základe kladnej i zápornej formy. V bežných textoch sa však pripúšťa iba podoba *s j*, napríklad *Rozhodol sa nejst' na schôdzku*.

(Roľnícke noviny, 2004, č. 31, 30. júla, s. 15)

Celozrnný chlieb

IVETA VANČOVÁ

V posledných rokoch sa na našom trhu rozširuje sortiment pekárskeho výrobkov, ktoré sú vyrobené z *celozrnej* múky, napr. chlieb, pečivo, cestoviny, bagety či rôzne druhy tyčínok. Niekedy sa však môžeme stretnúť s nesprávnou podobou prídavného mena *celozrnný*, či už na obaloch výrobkov, alebo v ponukách obchodov. Toto prídavné meno sa má písať s dvoma *n*. Vzniklo pridaním prípony *-nný* k základu *zrn-*, podobne ako prídavné mená *vínny*, *kamenný*, *jačmenný* utvorené zo slov *víno*, *kameň*, *jačmeň*. Základ týchto podstatných mien sa končí na spoluhlásku *n* alebo *ň*, preto sa v prídavných menách vyskytuje zdvojené *n*. Inak je to pri slovách *sklený*, *drevený*, *gumený* utvorených z podstatných mien *sklo*, *drevo*, *guma*, ktorých základy neobsahujú spoluhlásku *n*, preto sa prídavné mená píše s jedným *n*.

Správne sú teda spojenia *celozrnný chlieb*, *celozrnná múka*, *celozrnné tyčinky*.

(Roľnícke noviny, 2004, č. 33, 13. augusta, s. 15)

PREČÍTALI SME SI

Je to stále ešte slovenčina?

Ľudský jazyk sa stále vyvíja, je ovplyvňovaný životným štýlom a podmienkami, v ktorých existujeme. Na tom by nebolo nič zvláštne, aj slovenčina sa musí prispôbiť tomu, že všade naokolo sú počítače, internet, mobily, maily a pod. Niekedy sa mi však zdá, že sme už presiahli magickú hranicu a zo slovenčiny ostal skôr gramatický rámec ako správne používaný jazyk.

Pred dobrými pár rokmi, keď som s počítačmi začínal a žili sme v dobe hrdinského programovania v asembleri, moja komunikácia s kolegom bola asi nasledujúca: „*Šupni mi tú rutinu na epromku na pozíciu 70A hexa,*“ prípadne „*Natiahni ten bejzik z kazeľáka, potrebujem otvoriť výstupné porty.*“ V kancelárii, kde sme tieto panenské dotyky s počítačom realizovali, nám nerozumel nikto a pokladali nás za čudákov. Všade okolo bolo totiž počuť prenikavé klepkanie písacieho stroja, skutočne sa pracovalo s papierovými dokumentmi, z práce sa chodilo o štvrtej a jedine my sme ostávali do večera nad ťažko získaným PMD 85. Používať takto upravený jazyk na verejnosti vtedy nemalo zmysel, slová boli síce skoro slovenské, ale obsahu nerozumel nikto.

Dnes je všetko iné. Je úplne bežné, že ľudia hovoria o napaľovaní hudby a dát, posielajú si esemesky, majlujú či ajsíkjuujú. Dnes tomu rozumie veľká väčšina populácie a niektoré výrazy, ako napr. *sťahovať*, prestali mať svoj pôvodný prioritný význam a nadobudli úplne iný. Slovenčina na to reaguje a preberá nové slová. Už pred časom sa miesto slova „hardware“ zaviedlo označenie *hardvér*, podobne je to *softvér*, *skener*, *priečinnok* alebo *eternet*. Popravde povedané, sprvoti to ani mne vôbec nesedelo, ale dnes to považujem za úplne normálne a vôbec mi to nepríde čudné. Je to sila zvyku a je jasné, že aj trochu umelo vytvorené slovenské výrazy po čase zľudovejú.

Prirodzene, rýchlosť zavádzania nových slov do nášho jazyka je oveľa menšia, ako by si ich život vyžadoval, a tak chtiac-nechtiac musíme akcepto-

vat' v slovenčine anglické slová. Napríklad výraz *vygúgliť* je dnes v podstate synonymum pre hľadanie informácií na internete. Bol som však svedkom toho, ako jedna moja kolegyňa do telefónu oznamovala druhej nasledujúce skutočnosti: „*Ahoj, katli mi badžit! Ja ti kólnem, keď sa beknem do ofisu.*“ Len na vysvetlenie tohto obchodnícko-manažérskeho slangu: Došlo k zníženiu rozpočtu. Zavolá jej, len čo sa vráti do kancelárie. ☺ Alebo „*Všetky infos máš v datašite, ktorý som ti atačila k meilu*“ či „*Nový firmvér si apgreduj, pribudnú ti nové fjúčure. Našejroval som ho na server,*“ alebo „*Tento fiškál sme už aut*“ (Tento finančný rok sme už všetko minuli).

Na tomto prípade vidieť veľmi jasne, kam to môže až zájsť v prípade plného akceptovania prieniku anglických slov. A osobitne to platí pre pobočky zahraničných IT firiem. Komunikácia s nadriadenými (tzv. reportovanie) v angličtine sa potom prenáša do slovenčiny a z nej ostáva už len pozdrav a torzo gramatiky.

Keď sme pri tejto gramatike, PC REVUE je známe tým, že pracuje v istej obdobe open source komunity. Inými slovami, zverejňujeme odborné články, ktoré vytvorili nezávislí odborníci úplne mimo našej redakcie. Dávame tak šancu na presadenie sa ľuďom a prinášame vyššiu odbornosť do článkov. Hlásia sa nám dosť veľa skutočne mladých autorov, ktorí napr. končia strednú školu. Už dlhší čas u týchto autorov pozorujem v odovzdaných článkoch, že (ne)znalosť slovenskej gramatiky je alarmujúca.

Ruku na srdce – aj za mojich školských čias bolo normálne, že sa občas vymenilo *y* a *i*. Aj ja som sa učil o tom, že sa v prídavných menách v prvom páde plurálu píše *í*, no nejako dôsledne som to počas školskej výučby neaplikoval. ☺ Niektoré zaslané články však aj mne vyrážajú dych. Mal som napr. článok, v ktorom bolo napísané „*očividne*“ s *y* – a to som oči zdvihol aj ja... ☺ Na druhej strane som vo viacerých prípadoch prekvapený vysokou odbornou úrovňou článku, ktorý napíše 17-ročný chalan. Je jasné, že sa v problematike vyzná a namiesto štúdia slovenčiny upieral svoj zrak do počítačov.

Nechcem však kritizovať len ostatných, treba si pozametať hlavne pred vlastným prahom. Články do nášho magazínu prechádzajú gramatickou kontrolou, a to dokonca dvakrát. Prirodzene, aj tie, ktoré píšem sám. A tak som sa raz našej pozornej pani korektorky spýtal, ako je to s gramatickou úpravou mojich článkov. Nooo, nie je to až také zlé, dostal som odpoveď ☺.

Diplomaticky povedané, je tu široký priestor na moje zlepšovanie. A to radšej ani nehovorím o tom, že mi párkrát opravila aj odbornú vec.

Na záver skúsím nájsť východisko. Myslím, že slovenčina je jazyk, ktorým sa dá vyjadriť všetko. Je užitočné vedieť po anglicky, ale medzi sebou by sme mali používať predovšetkým slovenské slová. Ak ešte študujete, neberte slovenčinu a jej trochu komplikovanú gramatiku na ľahkú váhu. Písomný prejav je pri uplatnení sa človeka veľmi dôležitý. Ak do prihlášky do zamestnania napíšete životopis s dvoma y, vaša šanca na prijatie bude minimálna, hoci na druhej strane môžete mať vysoké odborné predpoklady.

Toto vydanie PC REVUE je ladené už tak trochu prázdninovo, prinášame v ňom veľký test PC za vysvedčenie, výučbu jazykov cez internet, ale aj oddychový film a programy na úpravu fotografií na DVD. Zamyslite sa teda cez voľné dni aj nad tým, ako je to s vašou slovenčinou... ☺

Príjemné čítanie júnového vydania žela

Ondrej Macko

(PC REVUE, 2007, roč. 15, č. 6, s. 1)

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
a
Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV

Panská 26, 813 64 Bratislava
tel. 02/54 43 17 61-3, fax: 02/54 43 17 56

Vás pozývajú na

CELOSLOVENSKÉ STRETNUTIE JAZYKOVEDCOV

17. – 18. októbra 2007 v Častej-Papierničke

Cieľom pripravovaného stretnutia jazykovedcov je zlepšiť vzájomnú informovanosť členov našej jazykovednej obce o výskumných projektoch, publikovaných i pripravovaných prácach a iných aktivitách našich slovakistických pracovníkov. Aktuálne výskumné projekty a aktivity jednotlivých pracovníkov by sa mali predstaviť formou prednášok alebo prezentácií (posterov), priestor bude aj na propagáciu publikovaných lingvistických prác a vysokoškolských učebníc, príp. na ich predaj.

Súčasťou Celoslovenského stretnutia jazykovedcov bude aj

Valné zhromaždenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV

Podujatie sa bude konať v Účelovom zariadení Kancelárie NR SR v Častej-Papierničke, doprava bude zabezpečená spoločným autobusom z Bratislavy do miesta rokovania a späť.

Prihlášky (s príspevkom al. bez príspevku) posielajte na adresu:

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, Panská 26, 813 64 Bratislava alebo na elektronickú adresu tajomníčky SJS Gabriely Múcskovej: **gabam@juls.savba.sk**

V prihláške je potrebné uviesť: meno a priezvisko, názov a stručnú charakteristiku projektu, diela a pod., ktoré budete prezentovať, adresu a kontakt (telefón, e-mail).

Tešíme sa na stretnutie s Vami.

Doc. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc.
riaditeľ JÚLŠ SAV

Doc. PhDr. Ján Bosák, CSc.
predseda SJS pri SAV

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300